

**KİTAPLAR, TEZLER
VE
BİLİMSEL ETKİNLİKLER**

**MERVAN EL-MÜDEVVER, EL-
ERMENÜ ABRA'T-TARİH (TARİH
BOYUNCA ERMENİLER), BEYRUT
1982, 39s. (ERMENİCE) + 681s. (A-
RAPÇA) + 5 HARİTA VE 80 RESİM**

Ali ÜREMİŞ

"Ermeni meselesi" sadece Türkiye'yi değil Ortadoğu'daki devletlerin yanı sıra bu coğrafyada çıkarı ve emelleri bulunan Büyük Güçlerin tamamını ilgilendiren milletler arası nitelikte bir sorun ve politik mücadele aracı hâline getirildiğinden, her geçen gün önemini ve ciddiyetini daha da artırmaktadır. Onun için bu konuda lehte ve aleyhte yapılan çeşitli çalışmalara çok sık rastlanmaktadır. Son zamanlarda bu husustaki araştırmalara Araplar da yönelmiş bulunmaktadır. Bunlardan birisi de incelenmeye çalışılacak olan eserin sahibi ünlü yazar Mervan el-Müdevver'dir.

Dımaşk yerlilerinden ve Suriye vatandaşı olan Mervan el-Müdevver bir süre Dımaşk Üniversitesinde hukuk dersleri verdikten sonra Budapeşte ve Birleşmiş Milletlerde inceleme gezilerinde bulunmuştur. Colorado Üniversitesinde de zirâ ürünlerle ihracatı geliştirme alanında ihtisas yapan Arap yazar, daha sonra da dünya ticaretinin gelişmesi ile ilgili konularda uzmanlaşmıştır.

Müdevver, *VII Bölümden* oluşan eserinin *Sunuş* yazısında (s.5), çalışmasının; asırlar boyu süren Arap-Ermeni dostluk ve kardeşliğini güçlendirmesini, kültürel alışverişe katkıda bulunmak suretiyle bu iki milletin dayanışmasını arttırmasını temenni ettiğini belirtir. Önsözde (s.7-13) geçmişten günümüze Ermenilerin tarih ve medeniyetini, diğer milletlerle münasebetlerini anlatan Arapça bir araştırmanın kendilerinde olmayışından kaynaklanan boşluğu doldurmak amacıyla telife yöneldiğini vurgular.¹ Akabinde eserin muhtevasıyla ilgili bilgi sunar (s.19-46).

I. Bölümde (s.47-111) "*Ermeni Toprakları ve Ermeni Milletinin Teşekkülü*" üst başlığı altında, insanlık tarihinin jeolojik çağlardan itibaren "Ermenistan"²

SÜİFD / 22

179

¹ Yazar hedefine ulaşmış olmalı ki meşhur Suriyeli Ermeni yazarlardan Toros Tûrâniyan: "Tarih boyunca emperyalist güçler karşısında büyük mağduriyetler yaşayan çilekeş Ermeni ve Arap milletlerinin asırlar sürececek dostluğuna katkı sağladığı, en önemlisi de I. Dünya Savaşı yıllarında kendilerine kucak açtıkları gibi bu sorunu da ele alıp ortaya koymak suretiyle haklarına kavuşmaları hususunda destek vererek yöneltilen zulümleri tenkit ettiği" için eserine *Takriz* yazmıştır (s.15-17).

² Sınırları tam tespit edilemese de kuzeyde Karadeniz ve Gürcistan'a, güneyde Kızılözen ve Kerkük ile Suriye'de kalan Sincar Dağı'na, batıda Malatya-Çukurova ve Asi Irmağı'na, doğuda da Hazar Denizi'ne kadar varan bölgeyi kaplayan "Ermenistan" ile Ermeni terimlerinin etimolojisi hak. bkz. Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 1987, s.16vd,98vd; Erdal İter, "Ermenistan Adı,

geçirdiği gelişim safhaları ayrıntılarıyla ele alınmıştır (s.51–67). Devamında, tarihin pek eski devirlerinden beri coğrafi bir mevkii belirtmek için kullanılagelmekte olan ve "Armenya (Yukarı-Eller / Yüksek Ülke / Urartu)" diye isimlendirilen bölgenin sınırları tespit edilerek tabii zenginlikleri incelenmiştir (s.68–81). Bölgenin kadim sakinleri, özellikle de Urartular üzerinde durulduktan (s.82–94) sonra Ermeni ırkının kökeni ve millet olarak teşekkülleri hakkında geniş bilgi verilmiştir (s.95vd).

Yazar bölümde klasik Ermeni tarihçilerinin tesir ve değerlendirmelerinden, dolayısıyla tenakuzlardan kurtulamamıştır. Meselâ "Ermenistan" denilen bölgenin, bu "cemaatin" gelmesinden önce de "Armenya (Armenia)" diye anıldığı hususunda isabetli davranırken (s.82nu.2) Ermenileri; Urartu İmparatorluğunu meydana getiren kabilelerden birisi olarak göstermeye, bir başka ifadeyle Urartular ile Ermenileri her alanda ilişkilendirmeye çalışmıştır. Oysa geçen yüzyılda halledilmiş olan bu mesele,³ onun; konunun tarihî derinliğine ne kadar uzak olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Genel anlamda I. Bölümde özgün bir şey ortaya koyamayan Müdever tenkit ve tahlillerle çözümlere ulaşmaktan ziyade çoğunluğu çürütülmüş olan Ermeni tarihçi ve yazarlarının görüşlerine dayanmakta, klasik iddialarla uğraşmaktadır. Bu durumda onun, Ermeni tarihçilerinin bile kendilerinin kökleri, anayurtları, o coğrafyaya nereden ve ne zaman geldikleri gibi fikir birliğinde olmadıkları varsayımları, en geniş yelpazede ele alıp sanki Arap değil de tarihçi olmayan bir Ermeni'nin bakış açısıyla nakletmekten öteye geçemediğini söylemek mümkündür.

II. Bölümde (s.113–258) "*Ermeni Devleti Tarihi veya Ermenistan'ın Siyasî Tarihi*" ana başlığı altında, M.Ö. 610–331 yılları arasında Urartu arazisine sahip olup Med ve Pers İmparatorluğu tâbiyetinde yaşayan Ermenilerin durumları, M.Ö. 331'den M.Ö. 66'ya kadar Makedonya İmparatorluğu içine giren, bu tarihlerden itibaren önce Romalılar, yerlerini alan Bizanslılar ve bunlarla 640'lara dek mücadelesi süren İranlıların hâkimiyeti altında kalan Ermenistan'da hüküm süren ve sanki tam bağımsızmış tarzında sunulmaya çalışılan Orontes (veya Hrant) ve

Ermeniler'in Menşei ve Bazı İddialar Üzerine", *Ermeni Araştırmaları*, 5.6, (Yaz 2002), s.24–34; Azmi Süslü vd, *Türk Tarihinde Ermeniler*, Ankara 1995, s.11vd,35vd.

³ Akrabalık ve kan bağının bulunduğu (s.94,132nu.4) iddialarını tekrarlayıp tarihçiler arasında "icmâ" olduğu şeklinde (s.92vd) acayip neticelere ulaşan yazar; "*Ermenilerin Kökleri ve Bu Milletin Teşekkülü*" ara başlığı ile de "Hind-Avrupalı" dediği "kama topluluğun" menşei, bölgeye nereden ve ne zaman geldiğini irdemiştir. Köklerini Kitâb-ı Mukaddes rivayetlerine bağlayarak Ermeni tarihçi ve din adamı Horenli Movses'in başı çektiği, Nuh Peygamberin torunu Hayk'ın soyu ile başlatan efsanevî hikâye ve görüşlere, Herodot ve Strabon'un rivayetlerine, tarih, coğrafya ve zaman bakımından birbiriyle tutarsız olan ve Ermenileri VII. asırda Balkanlardan bölgeye getirip buralarda ortaya çıkaran, "Hayk" ile Ermeni, "Hayastan" ile Ermenistan kelimesi arasında bugün ilmî bir değeri kalmamış görüşlere [tutarsızlığı hak. bkz. Esat Uras, *a.g.e.*, s.10vd,22vd,37vd; Kamuran Gürün, *Ermeni Dosyası*, İstanbul 1988, s.19vd] yer vermekten geri durmamıştır (s.95–111).

Arsaklı (Arşaguni) gibi Ermeni sülâlelerin idarecileri teker teker ele alınmıştır (s.132–195).

640–885 arasında Ermenistan'daki Arap hâkimiyeti ve Ermeni derebeylerine değinildikten sonra 885-1071'lerde bazen Abbasîlerin, bazen de Bizanslıların atadığı valiler tarafından fiilen idare edilen bölgedeki durumun yanı sıra Selçuklu Türkleri ve Bizanslılarla ilişkilerden de birkaç cümleyle bahsedilmiştir. Derebeylik sistemi yine gözardı edilerek 885'ten itibaren Bagrat hanedanından başa getirilen Ermeni prensleri anlatılmıştır (s.209–221). Devamında da Kilikya'ya kayan Ermeni Baronlarının; 1080–1375 yılları arasında Bizans, Türkiye Selçukluları, Eyyûbî ve Mısır Memlûkları gibi güçlü devletlerin darbeleri altında olmalarına rağmen onların mücadelelerinden yararlanmasını bilen idareleri incelenmiştir (222vd).

Bölümün son konusu olarak (s.246vd) ise 1375'te Kilikya Tâbi Ermeni Baronluğunun Mısır Memlûkları tarafından sona erdirilmesi ve 1516'da Osmanlı idaresine girişlerinden 1878'lere kadar geçen sürede Ermenilerin durumları ele alınmıştır.⁴ 1678'lerde bağımsızlık hayallerine kapılan Ermenilerin İran Ermenistan-ı'ndaki Eçmiyazin Katolikosluğunun önderliğinde on iki misyoneri "Ermeni diplomat heyeti" gibi Avrupa devletlerinin desteğini almak üzere harekete geçirmeleri (s.250vd), dolayısıyla "Ermeni Meselesinin" temellerinin atılışı ve hâdisenin "uluslar arası güçlerin sorunu" şekline sokuluşu anlatılmıştır.⁵

Çoğunlukla ayrıntıdan kaçınmayan yazar, II. bölümde de; güçlü devletlerin geçit ve mücadele alanı olmaktan kurtulamayan bir bölgede, asırlarca ardı arkası kesilmeyen çatışmaların birleşmek fırsatı vermemesi ve tam bağımsız olmalarına neredeyse hiçbir zaman imkân tanımaması, dolayısıyla da bir derebeylik statüsünden kurtulamamış "ara millet" durumunda olmaları gibi sebepler yüzünden tarih boyunca ne hür bir Ermenistan, ne de bir Ermeni devletinden söz etmenin imkânsızlığı ortada iken⁶ bunları bilmezden gelerek Ermenilerin Türkler ve diğer

⁴ Bu kısımda, şimdiki kadar sıkıntı çekmemiş gibi gösterilen ve hâkim millet intibayı uyandırılmaya çalışılan Ermenilerden, 1603-1616'larda Osmanlılarla Safevîler arasında süregelen savaşlar yüzünden Culfâ ve Erivan'daki elli bin dolayındaki ailenin, İran'a göçte zorlandığı zikredilir (s.248). Bu hususa sadece Ermeni kaynaklarında rastlandığı hak. bkz. Kamuran Gürün, *a.g.e.*, s.77

⁵ XVIII. yy. başlarından itibaren Osmanlı Devletinin bölgedeki politikaları karşısında İran'dan ziyade Rusya'nın etkili olamaya başlamasıyla, Ermenilerin kendilerini korur gözüken Rusların yanında yer almak suretiyle imtiyazlar elde etme çabaları, 1877–1878 Osmanlı Rus savaşından sonra - Ayastefanos Anlaşması gibi- çeşitli teşebbüslerle, özellikle "Türkiye'deki Ermenilerin uluslar arası güçlerin sorunu" hâline getirilişi [Bu safhadaki gelişmelerin kapsamlı şekilde değerlendirilmesi hususunda bkz. Esat Uras, *a.g.e.*, s.199-251; Kamuran Gürün, *a.g.e.*, s.97vd; Salim Cöhce, "Ermeni Kimliği Hakkında Bir Değerlendirme", *Yakın Tarihimizde Kars ve Doğu Anadolu Sempozyumu (Kars - Subatan 17-21 Haziran 1991)*, Ankara 1992, s.95-101; Ramazan Tosun, "Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Mahiyeti", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.14 (Güz 2003), s.143-163], ancak hamilerinin işgal ve istismarlarından kurtulamayıp da tarafgir bir şekilde ele alınmıştır (s.257–258).

⁶ Bkz. Esat Uras, *a.g.e.*, s.87vd; Kamuran Gürün, *a.g.e.*, s.36vd; Azmi Süslü vd, *a.g.e.*, s.79vd; M. Kemal Öke, *Ermeni Meselesi*, İstanbul 1986, s.84vd.

devletler tarafından itaat altına alınışlarını ve her fırsatta ihanet edişlerini gözardı edip geçiştirmeye çalışmış, irdelediği konuları da objektif bir incelemeye tabi tutamamıştır.

III. Bölümde (s.259–365) "*Tarihte Ermeni Uygarlığı*" üst başlığıyla din, dil, sosyal ve iktisadî hayat incelenmiştir. "Ermenistan'ın putperestlikten Hıristiyanlığa geçişi, Ermeni kilisesinin kuruluş" ve teşkilât yapısı üzerinde durularak "Ermeni kilisesinin Hıristiyanlık içerisindeki yeri ve önemi" ortaya konmuştur (s.261–288).⁷

Hakkında kesin bilgi bulunmayan karışık "Ermeni dil ve edebiyatının gelişim aşamaları" irdelenirken Ermenicenin; Rumca, Asurîce, Farsça ve diğer dillerden (s.292vd), Kitabı Mukaddesten, çeviri ve telif hareketlerinden etkilenmiş olabileceği ve kilisenin bunun korunmasındaki rolü (s.316vd) araştırılmıştır. "Sınıflaşma, Armenia ve Kilikya'daki İçtimaî Hayat, İktisadî Bünye" başlığı altında Ermenistan'ı "anavatan", Kilikya'yı da "yeni vatan" olarak vasıflandıran (s.320,350,371) yazar, sosyal yapının işleyişi (s.319–352), Ermeni mimarîsinin gelişimi, bu alana katkıları ve pek çok ülkedeki kilise mimarîsi hizmetleriyle bahsi tamamlamıştır.

Söz konusu edilen bölüm içinde, Ermeni camiasının Hıristiyan oluşu hususundaki efsanevî ve tarihî bilgiler birbirine karıştırılarak ele alınmaktadır. Bu "karma topluluğun" sanki asırlarca medeniyet bayraktarlığı yapmış ve doğu medeniyetinin öncüsü olmuş bir üstün ırk havası verilmeye çalışılarak anlatılması oldukça mübalâğalı ve maksatlı görünmektedir.

IV. Bölümde (s.367–431) "*1863–1923 Yılları Arasında Ermeni Meselesi*" başlığı altında Ermeni sorunu ve tarihî temelleri, Osmanlı-Ermeni çatışmaları (s.393vd), İttihat-Terakki döneminde (s.402–409) ve I. Dünya Harbi boyunca Ermeni meselesi ile Ermeni Cumhuriyetinin 1916'da İngilizler, Fransızlar ve Ruslarla ittifakları tetkik edilmiş (s.410vd), tarihî gerçeklerle uyuşmayan ve kendi içinde çelişen yaklaşımlarla söz, Osmanlı'nın son dönemlerine getirilmiştir.⁸

⁷ Bu kısımda, dört asır (M.Ö.610–190) Medyalılar, İranlılar sonra da Romalılar hâkimiyetinde kalan Ermenilerin din ve kültürlerinde bunların tesirleri, Hıristiyanlığı -IV. yy'ın başlarından itibaren- kabul lenişlerine kadar geçen safhadaki tek bir çizgide isimlendirmek mümkün olmayan dinî vaziyet ve eski inanışlarındaki Roma, Yunan ve İran mitolojilerinin etkileri de belirtilmiştir.

⁸ Yazara göre sorunun kökenleri M.Ö. VI. yy'a kadar ulaşmaktadır. Bu asırdan itibaren ortaya çıkan Ermeni devleti XI. yy'da "anavatan", XIV. yy. sonlarında da "yeni vatan"da istiklâlini kaybetmiş (1375), ömrü XIX asrı bulan bu siyasî devlet beş yüz seneden fazla fiilî bağımsızlığını yitirmiş ve bu durum XX. yy'ın ilk çeyreğine kadar sürmüştür. Oysa bu hususu K. Gürün, *a.g.e.*, s.36vd'da: "M.Ö. IV. yy'dan itibaren *Ermenistan* denilen coğrafi bölgede bugün *Ermeni* diye adlandırdığımız, ama kökenlerinin ne olduğunu tam olarak bilmediğimiz bir topluluk yaşamaktadır. Bunların bölgenin neresinde yaşadıkları ve sayıları hakkında hiçbir bilgi yoktur... Bölgede feodal düzen hâkimdir. Bu derebeylerin hangisinin Ermeni asıllı olduğu, hangisinin başka asıllardan olduğu da bilinmemektedir. Bu derebeyler topluluğunun yegâne bağımsız devri M.Ö. 95–66 yıllarıdır... Dolayısıyla, Ermeni tarihi diye okuduğumuz bazı kitapları, ne oldukları kesinlikle belli olmayan bazı feodal beyliklerin tarihi şeklinde kabul etmek çok yanlış bir davranış olmayacaktır" diye özetlemektedir.

"Ermeni Meselesi ve Osmanlı-Ermeni Çatışmaları" alt başlığıyla 1894–1909 yılları arasında II. Abdülhamid dönemi, 24 Nisan 1915'e kadar İttihat-Terakki safhası ele alınmıştır. Ermenilerin Osmanlı idaresine geçtikleri dönem, İranlılar ve Ruslar karşısındaki savaşlarında defalarca, tâbi oldukları devletin aleyhindekilerle işbirliği yapmaları, hatta Zeytun, Sasun gibi kanlı isyanların suçu da Osmanlılara yükletilerek konular süratle geçiştirilmiştir. Büyük güçlerin Ermeni politikası ile Osmanlı Devletindeki Ermenilerin ihanetleri ve çıkardıkları olaylar göz ardı edilmiştir.⁹

IV. Bölümde de araştırmacıdan ziyade Ermeni propagandacısı gibi davranan müellif, tarih ilminden bîhaber bir Ermeni tarihçisi üslûbu ve yaklaşımıyla ilmi esasları bir tarafa bırakarak kitabın niçin kaleme alındığına dair açık ipuçları verir.

V. Bölümde (s.433–471) ise "1923'ten İtibaren Ermeni Meselesi ve Sorunun Milletlerarası Hukukî Boyutları" üst başlığı altında, 1894–1915 arasında Ermenilere karşı uygulanan sözde "mezalim" ve "katliam", kendi tabiriyle "jenosit" olayları yüzünden "hakları ellerinden alınan Ermenilerin"; problemi uluslar arası çerçeveye taşımaya mecbur kaldıkları şeklinde bir tablo çizilmiştir. Dahası Ermenilerin yaptıkları tedhiş hareketlerinin sorumluluğu da Osmanlı Devletine yükletilip mağduriyetlerinin giderilerek tazmini gibi dünyayı etkilemeye yönelik Ermeni propagandaları ve diplomatik faaliyetler; hukukî talepler şeklinde sıralanmıştır.¹⁰

VI. Bölüm (s.473–564), "Tarih Boyunca Ermeni-Arap Münasebetleri" çerçevesinde, bugünkü Arapların Ermenilerle aralarındaki kardeşliğin ve dostluğun tarihî temellerini bilmemesinin üzüntüsü yüzünden, asırlar öncesinden günümüze

⁹ Yazar, "istibdadın Arap, Balkan ve Ermeni milletlerini çok etkilediğinden şikâyetle Padişah'ına 'Kızıl Sultan'" [bu sözlere isyan edip gerçekçi yaklaşımla dönemi değerlendiren Ermeni bir yazarın çalışması için bkz. Levon Panos Dabağyan, *Sultan Abdülhamid Han ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 2001, s.9,79vd] diyerek (s.395vd) Ermeni çete ve cemiyetlerinin çıkardığı terör olaylarından [ki hâdiseler ve değerlendirmeler hak. bkz. Esat Uras, *a.g.e.*, 421-592; Azmi Süslü vd, *a.g.e.*, s.163-187; M. Kemal Öke, *a.g.e.*, s.97-108] habersizmiş gibi davranır. Bu gibi vahim hâdiselerden, Ayastefanos ve Berlin muahedesine giden yolda Avrupa ve Rusların işe karışmaları ve "Ermeni sorunu" karşısında devletin hoşgörülü tedbirlerinden; "zulüm, tedhiş, tehcir ve jenosit" şeklinde propaganda etme gayretiyle, Ermenileri de masum gösterme çabaları içerisinde Erzurum'dan nakillerinden bahseder. [Bu safhadaki olaylar hak. bkz. Kamuran Gürün, *a.g.e.*, s.251-297; Azmi Süslü vd, *a.g.e.*, s.191-229; M. Kemal Öke, *a.g.e.*, s.141vd; A. Alper Gazigiray, *Osmanlıdan Günümüze Kadar Vesikalarla Ermeni Terörünün Kaynakları*, İstanbul 1982, s.261-368] I. Dünya savaşı boyunca Ermenilerin; İngiliz, Fransız ve Ruslarla ittifaklarını geniş, Jön Türkler ve İttihat-Terakkicilerle ilişkilerini ve çıkardıkları gâileleri kapalı geçiştirir. Ermeni meselesini *bağımsızlık* vaatleriyle Türkiye'yi hırpalamak için kullanan sömürgecilerle işbirlikleri, hizmetleri karşısında 15.11.1917'de Cumhuriyetlerinin ilânına kadar geçen devre ve bu çerçevede yapılan anlaşmaların yanlı tahlillerini yapar.

¹⁰ Haklannın iadesinin zarureti ile ilgili klasik ve yeni iddiaları uluslar arası hukuk kuralları ve mahkeme içtihatlarıyla desteklenerek ağır müeyyidelerle sağlamlaştırılması, yani 1878 Berlin Konferansından itibaren -resmen- tarihî temellere oturtulmaya çalışılan ve Lozan'a kadar getirilen "Ermeni davasının"; Ermeniler ve emperyalist güçler tarafından yeniden ele alınıp beynelmilel boyut kazandırılması yolundaki gayretler, dikkat çekici surette konu edilmiştir.

kadar uzanan iki kardeş milletin münasebetleri ve müşterekleri ortaya çıkarılıp fiilî olarak sağlam dostlukların tesisini sağlamak ve bunun istikbalde daha kalıcı ve güçlü olmasına katkıda bulunmak amacıyla (s.473,475) kaleme alınmıştır.¹¹

"1878–1920 Arasında Osmanlı Devletinin Bu İki Millete Karşı Tutumu, Arap ve Ermenilerin Maruz Kaldığı Zulümler ve Tehcir Politikası" alt başlığında (s.497–516) sözü süratle "24 Nisan 1915 katliamlarına!" getiren yazar; "kardeşlerinin haklılığının" ve zikredilen sebeplerden Arapların da Türklere düşmanlıkta onlardan geri kalmamalarının gerekliliğinin ispatı telâşına kapılarak objektifliğini tartışılır hâle düşürmüş, asılsız iddialarının¹² ardından, bağımsızlığa giden sürece geçmiştir.¹³

Genel anlamda bu bölümde de "Ermeni sorununu, Türk-Arap yakınlaşmasını önleyecek ve Türkiye'yi meşgul edecek bir konu" olarak gören emperyalistlerin ve Yahudilerin yöntemlerine,¹⁴ yazar tarafından bilerek ya da bilmeyerek büyük ölçüde hizmet edildiğini söylemek abartılı olmasa gerektir.

¹¹ İki toplumun ilişkileri M.Ö. 95'lere kadar götürülerek Asr-ı Saadet, Emevî ve Abbasîler dönemi özetlenmiş (s.476–486) ve "Ermenistan'daki Arap Asıllı Ermeni Vatandaşlar" ara başlığı altında (s.487–496) "bugün Ermenilerin onları kendilerinden biri olarak görmesinin" (s.491) nedenleri irdelenmiştir. Arapların 661'den itibaren "Armenya"ya fetih, yerleşme, ticaret ve tıbbî vs. amaçlarla geliş gidişi üzerinde durularak, bu iki milletin dostluğunun tarihî gelişimine ve söz konusu coğrafyada meskûn Arapların tam bir emniyet ve rahat içerisinde yaşadığına dikkat çekilmiştir.

¹² Gûya Osmanlılar "dinamiklerini oluşturan bu iki topluluğu" sosyal, kültürel ve siyasî baskılara maruz bırakmış, gazetelerini kapatmış, çeşitli alanlarda dillerini kullanmalarına izin vermemiş (s.497vd). İleri gelenlerini sürgünlere göndermiş veya kontrol altına almış. Sözde "Ermenilere karşı 1895–1896'lardan itibaren yoğun şekilde başlatılan ve senelerce sürececek olan bu baskılar; onların (çoğunluğu bile sağlayamadıkları) 'Ermeni Vilâyetleri'nde islahat isteyip taleplerini de uluslar arası sahaya taşımalarından dolayı gerçekleşmiş" (s.501). Osmanlılar Cemal Paşa eliyle Arapların, Talat Paşa eliyle de Ermenilerin kanını dökmüş. Bu yüzden de Ortadoğu'da Suriye, Filistin ve Mısır cephesindeki Araplarla Ermenilerin kader birliği içerisinde olduğunu ileri sürmüştür (s.499vd).

¹³ 1839'lardan itibaren batılı sömürgeci güçlerle ittifaklarına, kültürel faaliyetlerine, edebî ve basın-yayın yoluyla davalarını âleme ilânlarına, sorunu dünya kamuoyuna nasıl mal ettiklerine, siyasî cemiyet ve partiler vasıtasıyla propagandalarını nasıl genişlettiklerine değinip Osmanlı'nın bu yüzden zultettiğine dair iddialarda bulunmuştur. Türk tahakkümünden bağımsızlıklarını kazanma çilesinde Ermenilerle aynı süreçten geçtikleri için kader birlikteliği olan Arapların, bu uğurda aynı paraleldeki çaba ve faaliyetlerine dikkatler çekilerek (s.509vd) nankörlük ve ihanetteki haklılıklarını, yani ortak noktaları tebarüz ettirilmiştir. Son iki alt başlık ise "Lübnan ve Suriye'deki Ermeni Asıllı Arap Vatandaşların Durumuna, Ermenilerin Tarih Boyunca Bu Ülkelere Yaptıkları Göçlere" ayrılmıştır (s.517–545; 546–564). II. Tigran (M.Ö. 94–55) zamanına kadar götürülen ve kesintisiz sürüp özellikle Lübnan'a 1895'lerden itibaren hızlanarak 1915–1925'lere kadar devam eden göç ve iskânlanmanın sebep ve sonuçları ile bu ülkelerdeki konumları hakkında ilginç değerlendirmeler yapılmıştır. Ermeni unsurun bugün için de Lübnan'da varlığının ve tesirinin fazla olmasındandır ki bu ülke ve Suriye'deki Arap Ermenilerin sayıları, şehirlerdeki dağılımları, örgütleri, sanat, ticaret, siyaset, eğitim-öğretim vb. alanlardaki faaliyetleri ile kurumları üzerinde durulmuştur.

¹⁴ Emperyalist güçlerin Osmanlı Devletini oluşturan gayr-i Türk unsurlar üzerindeki tasamufflarının, meselâ Arap-Siyonist-Ermeni hareketlerinin I. Dünya savaşında itilâf devletlerinin savaş gücüne katkısı hususunda dikkat çekici bir değerlendirme için bkz. M. Kemal Öke, a.g.e., s.108–122; Ayrıca bkz. Esat Uras, a.g.e., s.LV–CXXX; A. Alper Gazigiray, a.g.e., s.63–127,551–599

VII. Bölümde (s.565–611) "Dünden Bugüne Ermeniler" başlığı altında Rumlar ve Ermeniler arasındaki düşmanlık ve nefretin sürmesine rağmen Bizans tahtına geçen yirmiden fazla Ermeni asıllı imparatorun yanı sıra Sovyet Rusya ve İran Devletlerinin üst kademelerinde bulunan bir kısım zat ve komutanla ilgili bilgi verilmiştir (s.568–574). Sovyet Ermeni Cumhuriyetinin coğrafi ve nüfus durumu, kültürel ve iktisadî hayatı ile kiliseler incelenmiştir (s.575–587). 1915–1974 arasında dünya Ermenilerinin sayı ve dağılımları abartılı şekilde ortaya konularak (s.588–592) Sovyetlerdeki Ermeni asıllı kişilerle (s.593vd) son bölüm de tamamlanmıştır.

Suriye, Lübnan, Irak ve Ürdün'de bugün kardeş gibi diğerleriyle bir arada yaşayan Ermenilerin; tarih, kültür ve "mesele"lerinin tarafsız olarak incelendiği, tarih boyunca Araplarla siyasî, kültürel ve dostane ilişkilerinin gün yüzüne çıkarılması vacibesinin yerine getirildiği vurgulanan *Sonuç* yazısını (s.612–613) takiben faydalanılan kırk kadar eser *Bibliyografya*da gösterilmiştir. Eserin sonuna da (s.623vd.) kısa izahlarla seksen adet *resim* eklenmiştir (s.671vd).

Sonuç olarak, kökleri tam anlamıyla bilinemediği halde yaşadıkları coğrafyaya izafeten "Ermeni" diye isimlendirilen toplulukla ilgili tartışma süreci tarihçiler arasında da sürmektedir. Herhangi bir tarih formasyonuna da sahip olmayan Arap araştırmacı, bu "cemaatin" tarih ve medeniyetini her yönüyle ortaya koyma iddiasıyla yola çıkmışsa da bunu başaramamıştır. Çünkü yazar, klasik Ermeni tarihçilerinin etki ve yorumlarından, dolayısıyla çelişkilerden kurtulamamıştır. Konuları da objektiflikten uzak, Ermeni istek ve emellerini uluslar arası düzeye iletmek için çok geniş propaganda ve psikolojik etkileme yöntemleriyle, tek taraflı, özellikle Türklere karşı peşin hükümlü ve garazkâr bir üslûpla okuyucuya sunmuştur.

Bazı kısımlarını kapsamlı hazırladığı eserinde, yazar; Avrupa ve bazı Orta doğu ülkelerindeki Ermeni topluluklarının buldukları yerlerin ve diğer devletlerin kamuoyunu bir "Ermeni meselesi" ile karşı karşıya getirmeyi amaçlamıştır. Konuları da milletlerarası kuruluş ve devletlerin dikkatini toplamak, hatta Arapları kıskırtmak suretiyle Türkler aleyhine dünya kamuoyunu kazanmak gayesine yönelik incelemiştir. Bu tetkik sonucunda da Ermenistan (Yukan-Eller) diye bilinen coğrafya çok geniş bir bölgeyi kapsamasına rağmen âdet olduğu üzere Ermeni meselesindeki hesapları Türk toprakları üzerinde yapıp bütün faturaları Türkiye'ye çıkarmıştır.

Özetle eserde, Osmanlı Devletini parçalama projeleri çerçevesinde sunî olarak ortaya çıkarılan "Ermeni meselesi" ve her geçen gün hâdisenin "uluslar arası güçlerin sorunu" hâline getirilişi bir Ermeni propagandacısı edasıyla, sistemli şekilde, Araplara da sunulmuştur. Bu sebeple araştırma hakkında, hiçbir zaman tam anlamıyla devlet olma vasfı kazanamayan Ermenilerin, kendi siyasî tarihlerini ve diğer tüm tezlerini telkin ve ispat için çeşitli dillerde yayınlanmış veya yayınlanmış olan "propaganda türü kitaplardan"¹⁵ birisidir demek mübalâğa olmasa

¹⁵ Ermeniler: "a- Sürekli, Türk ve Türkiye düşmanlığını yaymak. b- Ortadoğu ve Anadolu toprakları üzerinde çıkarılan devletlerin desteğini sağlayarak harekete geçmek. c- Türkiye ile en küçük

gerektir. Ayrıntılı bir inceleme ve eleştiri süzgecinden geçirilen eser; ilmî olmaktan ziyade siyasî, ideolojik vb. maksatlarla yazılan kitapların geniş bir özeti mahiyetinde olsa da Arapçaya vâkıf bir kimseyi, pek çok Ermeni tarihine veya tarihçisinin görüşlerine aynı anda ulaştırmış olacağından, dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

→

ihtilâfi bile olan ülkelerle en iyi ilişkiler, ortak çalışma ve hareket içerisine girmek. Bu üç şıktaki durumu esas sayıp istek ve emellerini devletler arası düzeye, konferanslara iletmek. Zaman zaman arttırılan Ermeni hareketleri, geniş propaganda ve psikolojik etkileme yöntemleriyle Türkiye'yi beynelmilel bir Ermeni meselesi ile karşı karşıya getirip bu yolla uluslar arası kuruluş ve devletlerin dikkatini toplamak amacına yönelmiştir. 'Ermeni ruhunu ve birliğini' yaşatmak ve canlı tutmak için devamlı, Türklere ve Türkiye'ye düşmanlık temasını işlemişlerdir." İncelenen örnekte olduğu gibi kitap yazdırma vb. faaliyet ve taktikleri hak. bkz. E. Uras, *a.g.e.*, s. LXII, XCVI, CXXX; A.A. Gazigiray, *a.g.e.*, s.552vd.

“KUR’AN’IN FARKLI İNANÇ MENSUPLARINA YAKLAŞIMI” SEMPOZYUMU

Mehmet HARMANCI

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Meram Belediyesi'nin birlikte organize ettiği “Kur’an’ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı” isimli ulusal sempozyumun ilk iki oturumu 12 Mayıs 2006 Cuma günü yapıldı.

Konevi Kültür Merkezinde (Meram/Konya) Cuma sabahı saat 9.30'da başlayan ve **Prof. Dr. İsmet Ersöz**'ün başkanlık ettiği “*Kur’an’a Göre Farklı İnanç Mensuplarına*

Tanınan Hak ve Özgürlükler -I” isimli ilk oturumda tebliğci olarak yer alan **Doç. Dr. Mustafa Öztürk**, *Ehl-i Kitapla ilgili ayetlerde geçen Tevrat, İncil ve tahrif kavramlarının da tavrız edilmesi gerektiğine vurgu yaptı. “Tahrifin gerçek mahiyeti nedir? Müfessirlerin tahrif kavramına yükledikleri anlam nedir?” sorularına klasik tefsirlerdeki yaygın görüş ve telakkiler çerçevesinde cevap aramaya çalıştı.*

Oturumun ikinci tebliğcisi **Doç. Dr. İsmail Çalışkan** ise, “Kur’an, İslam dışındaki dinleri vakia olarak kabul eder. Ayrıca Allah’ın insanların tek bir inanç etrafında birleşmeye zorlamamasını hatırlamak gerekir. Hal böyleyken müfessirlerin, öteki dinlerin ortadan kalkacağını iddia etmeleri, sünnetullahı uygun değildir.” dedi. “Müslümanlar on dört asır sonra, doğrudan Kur’an verilerinden hareketle dinlerinin niteliklerini ve “öteki” karşısındaki konumlarını yeniden gözden geçirmelidir” diyen Çalışkan, hakim olanın belirleyici olma isteğine de dikkat çekti.

İlk oturumda, **Prof. Dr. Lütfullah Cebeci** ve **Doç. Dr. Mustafa Aydın** da müzakereci olarak programda yer aldılar.

Saat 14.30’da başlayan ikinci oturum ise **Prof. Dr. Mevlüt Güngör**'ün başkanlığında gerçekleşti.

“*Kur’an Toplumunda Gayri Müslimlerin Hak ve Yükümlülükleri*” başlıklı tebliğin sahibi **Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu**, “Gayr-ı Müslimlerin Müslümanların kutsallarına saygı duyma yükümlülüğü olduğunu” söyledi. “Gayr-ı Müslimlerin her türlü bireysel hakkının ise, Müslümanlar tarafından korunmak zorunda olduğunu” da vurguladı.

Prof. Dr. Beşir Gözübenli ise tebliğinde, insanın, sadece insan olmak sebebiyle bile hürmete layık olduğunu, hangi din ve kültüre mensup olursa olsun, İslâm toplumunda herkesin insan haysiyet ve şerefine yaraşır bir hayat standardına kavuşturulmasının esas olduğunu dile getirdi.

İkinci oturumun son tebliğinde, **Yrd. Doç. Dr. Ahmet İnan**, Kur’an’daki savaş konseptinin, amaçsallık değil, araçsallık ifade ettiğini, zira Kuran’ın, savaş

mutlak barışa ulaşmada, ancak lüzumu halinde bir araç olarak görmekte olduğuna dikkat çekti.

Bu oturumda da Prof. Dr. Yusuf Işıcık, Prof. Dr. Saffet Köse ve Dr. Fatma Asiye Şenat Kazancı müzakereci olarak yer aldılar.

13 Mayıs Cumartesi günü devam eden sempozyum yine iki oturumdan ibaretti. **"Kur'an'a Göre Farklı İnanç Mensuplarıyla Yaşanabilecek Olumsuzluklar"** başlıklı Cumartesi günkü ilk oturum Meram Konevi Kültür Merkezinde, sabah saat 9.30'da başladı. Bu oturuma **Prof. Dr. Sait Şimşek** başkanlık etti. Oturumda **"İnanç Özgürlüğünün Sınırı/Kapsamı ve İnanç Özgürlüğü Açısından Mürtedin Cezalandırılması"** başlıklı tebliğiyle **Dr. Abdurrahman Ateş**, **"Medeniyetler Çatışması ve Devletin Dinsel Tarafsızlığı"** başlıklı tebliğiyle de **Prof. Dr. Yasin Aktay** bu oturumda tebliği olarak yer aldılar.

Doç. Dr. Orhan Atalay ve **Prof. Dr. Ali Köse** ise bu oturumun müzakerecileriydiler.

Cumartesi öğleden sonra saat 14.30'da başlayan ikinci oturumun başlığı **"Kur'an'a Göre Farklı İnanç Mensupları Arasında Diyalog Alanları"** idi. Bu son oturuma Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet Önkal başkanlık etti. Bu son oturumda **"Yahudi ve Hıristiyanlarla İlgili Öğretisi Bağlamında Kur'an'ın 'Öteki' ile Diyalogu"** başlıklı tebliğiyle Doç. Dr. Mahmut Aydın; **"İslam'ın Ötekileştirmeye Meydan Okuması veya 'Ontolojik Öteki'den 'Vasıfsal Öteki'ne İntikalin Macerası"** başlıklı tebliğiyle de Yrd. Doç. Dr. Şevket Yavuz yer aldılar. Bu oturumun müzakerecileri ise Prof. Dr. Davut Aydıöz ve Yrd. Doç. Dr. Bilal Gökçir oldu.

Oturumun sonunda iki günlük etkinliğin genel bir değerlendirmesi yapılarak sempozyuma son verildi. Sempozyum bildirilerinin de kitaplaştırılacağı belirtildi.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ MEZUNLAR BULUŞMASI 7 TEMMUZ 2006

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin 41 dönem mezunu, S.Ü. İlahiyat Fakültesi bahçesinde 08 Temmuz 2006 Cumartesi Günü öğle namazında buluştular.

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen, *1966 Yüksek İslam Enstitüsünden, 2006 Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunlarına* kadar bütün mezunları bir araya getiren buluşma, yoğun bir katılımı gerçekleştirildi.

Murat AK

Fakülte bahçesindeki ilk buluşma, öğle namazının ardından, Fakülte Dekanı Prof. Dr. Ahmet Önkal'ın yaptığı kısa bir konuşmayla başladı:

“Üniversitemizde daha önce örneği bulunmayan ve İlahiyat Fakültesi olarak ilk kez gerçekleştirdiğimiz bu buluşmanın, bir gelenek haline gelmesini istemekteyiz” diyen Prof. Önkal bu buluşmanın İlahiyat Fakültesi mezunlarını kaynaştırması temennisinde bulundu.

İlahiyat mezunları, bahçede başladıkları sohbeti sınıflarda koyulaştırdılar. Bütün mezunlar, dönemlerine göre, ayrı ayrı sınıflarda, fakülte/dönem arkadaşlarıyla bir araya geldiler. Hocalarını odalarında ziyaret ettiler. Geçmiş günleri yâdettiler, hasret giderdiler.

Yaşları 60'ı geçen Yüksek İslam Enstitüsü'nün ilk mezunlarından bir kısmının, çocukları ve torunlarıyla gelmeleri buluşmaya ayrı bir renk kattı.

Türkiye'nin dört bir yanından gelen, başta Milli Eğitim ve Diyanet İşleri olmak üzere birçok kurum ve kuruluşta ve serbest sektörde ülkemize hizmet eden mezunlar, kendilerine sunulan ikramlar eşliğinde sohbet ettiler.

Buluşmanın coşkusu piknikte de sürdü.

Buluşmanın ikinci gününde Beyşehir İlçesi Yenidoğan Kasabası İlikoru Piknik alanında mezunlar, Konya pilavında tekrar bir araya geldiler. Piknik havasıyla gerçekleştirilen bu ikinci günde uzun yıllar uzak kalan dostlar, hasret giderdiler.

3000'nin üzerinde mezun ve ailesinin katıldığı bu toplantı vesilesiyle ilahiyatçılar geçmiş yadederken geleceğe dönük yeni projeler için de moral topladılar. 41 dönemi bir araya getiren toplantı, geçmişten geleceğe ilahiyatçı kuşakların kaynaşmasına da vesile oldu.

Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
2006 TEZ ÖZETLERİ

I. TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ

A. YÜKSEK LİSANS

İSLÂM VE OSMANLI HUKUKUNDA İMAM BİRGİVÎ VE EBUSSUUD
EFENDİ'NİN PARA VAKFI TARTIŞMALARI

Şule ÖNDER

Danışman: Prof. Dr. Mustafa UZUNPOSTALCI

94 Sayfa, 2006

Vakıflar, yüzyıllar boyunca İslâm dünyasında sosyal düzenin her türlü sarıntıdan korunmasını, fertler arasında yardımlaşma ve dayanışma duyguları ile karşılıklı sevgi bağının kurulmasını sağlayarak, insanlığın dünyevî ve uhrevî saadetine hizmet eden birer sosyal kuruluş olarak önemli yerler işgal etmişler ve vakıf eserler yoluyla ilim alanında, mimari alanda ve güzel sanatlarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Para vakfi da, adından anlaşılacağı gibi, hayırsever bir kişinin parasını vakfetmesi ile meydana gelen bir vakıf türüdür. Geçmiş yüzyıllarda, İslâm toplumlarında müteşebbislerin finans sorunları Karz-ı hasen yanında, daha çok kâr-zarar ilkesine dayalı yöntemlerle çözülmüştür. Emek- sermaye ortaklığı, sermaye ortaklığı, peşin parayla alınan bir malın vadeli olarak karlı satılması bu yöntemler arasında sayılabilir. Para vakıfları, Osmanlı Devleti uygulamalarında toplumun hatta kimi devlet ve kamu kuruluşlarının finansman ihtiyacını karşılamada çok önemli bir yere sahip olmuştur.

Genel oluşumunu Osmanlı İmparatorluğu'nun fetva ve uygulamalarında bulan, Osmanlı hukukçularının İslâm hukuk doktrinine önemli bir katkıları olarak değerlendirilen para vakfi uygulamaları, günümüzde özellikle risk sermayesi ve finans kurumlarına ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Genel oluşumunu Osmanlı İmparatorluğu'nun fetva ve uygulamalarında bulan, Osmanlı hukukçularının İslâm hukuk doktrinine önemli bir katkıları olarak

değerlendirilen para vakfi uygulamaları, günümüzde özellikle risk sermayesi ve finans kurumlarına ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

SEYYİD BEY VE USÛL-İ FIKHA BAKIŞI

Bahattin ERGÜL

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YAMAN

117 Sayfa, 2006

Seyyid Bey, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşamış bir ilim ve siyaset adamıdır. Halifeliğin kaldırılması sürecinde yaşanan tartışmalarda, halifeliğin kaldırılması görüşünü desteklemiş ve karşı çıkanların gerekçelerini zayıflatan malûm meclis konuşmasıyla meşhur olmuştur. Bugün bile Seyyid Bey, halifeliğin kaldırılışıyla birlikte hatırlanmaktadır.

Hâlbuki Seyyid Bey, önemli bir ilim adamıdır. Usûl-i fıkıh alanında, *Usûl-i Fıkıh Dersleri I ,II, Medhal ve Usûl-i Fıkıh Dersleri Mebâhisinden İrade-Kaza ve Kader* adında çok önemli eserleri vardır.

Seyyid Bey, ictihâd ve taklid üzerinde durur. İctihâd kapısının kapandığı anlayışının kesinlikle doğru olmadığını, ictihâdın devam ettiğini savunur. Ayrıca bazı konularda ictihâd ehliyetini taşıyan kişilerin o konularda ictihâd edebileceği görüşündedir. Makâsıd-ı Şâri' (Allah Teâlâ'nın hüküm koyarken gözettiği hedefler) konusuna dikkatleri çeken Şâtıbî'nin görüşlerini takdir ederek bu konu üzerinde yoğunlaşmak gerektiğine işaret eder.

Taklidin yanlış algılandığını, taassuba dönüştüğünü söyler. Fert ve toplum açısından taklidin farklı değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Özellikle kanunlaştırma çalışmalarında, toplumun ihtiyaçlarının ön planda tutulup, mezheplerin görüşlerinden azamî ölçüde istifade edilmesi gerektiğini söyler. Mecelle'nin, toplumun ihtiyaçlarına tam olarak cevap veremeyecek durumda olmasını da bu eksikliğe bağlar.

SÜİFD / 22

192

Seyyid Bey'in farklı görüşlerinin tamamını *Medhal ve Usûl-i Fıkıh Dersleri Mebâhisinden İrade-Kaza ve Kader* adlı eserlerinde bulmak mümkündür. Hem ilim adamı, hem de siyasetçi olması açısından Seyyid Bey'in bu eserleri oldukça önemlidir.

DUA-İMAN İLİŞKİSİ

Mustafa DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Süleyman TOPRAK

128 Sayfa, 2006

Dua, insan ile yaratıcı arasında kurulan bir ilişkidir. Bu ilişkide daha çok Kelâm Bilim Dalı alanında incelenen bir mesele olan "İman" ve imanın beraberinde getirdiği "Tevhid", "Teslim" ve "Tevekkül" meselelerinin etkili olduğunu görmekteyiz. Bir inanç sistemi, kişinin nerede, ne zaman, ne şekilde dua edeceği veya dua ederken nelere dikkat edeceğinden dua ediş sebeplerine varıncaya kadar, birçok hususta belli ölçüler ortaya koyar.

Bizim inancımıza göre, duaya nasıl başlanacağı, nasıl bitirileceği, hangi zamanların gözetileceği, hangi mekânların değerlendirileceği, ruhun sükûneti, bedenin hareketleri gibi birçok hususta bazı kriterler belirlenmiştir. Bunun yanında, duanın sadece sıkıntı ve darlık içine düşüldüğünde yapılması dinimiz ve inancımız tarafından tasvip edilmemektedir. Sıkıntı ve darlık içinde de olsa, rahat ve bolluk içinde de olsa her durumda insanın Rabbi'ne yönelmesi, teslim olması, şükretmesi, güvenmesi, sabretmesi, tevbe ve istiğfar etmesi istenmekte ve bu tür durumlarda dua etmesi tavsiye edilmektedir.

Diğer taraftan yine inancımız gereği dua ederken Allah dışındaki herhangi bir varlıktan medet ummak ve ondan istekte bulunmak, bir şeyleri aracı edinmek, Allah hakkında O'nunla bağdaşmayacak şekilde batı akidelere saplanmak gibi duanın ruhuna aykırı hal, hareket ve düşüncelerden uzak durmak gerekmektedir.

TAHİR EL-CEZÂİRÎ VE TEVCÎHU'N NAZAR İSİMLİ ESERİ ÇERÇEVESİNDE HADİSÇİLİĞİ

Sacit EKERİM

Danışman: Doç. Dr. Mehmet EREN

104 Sayfa, 2006

Tâhir el-Cezâirî, 1852 yılında doğmuş; 1920'de vefat etmiştir. Hadis ilmiyle ilgili yazdığı iki eserden mevcut ve en önemli olanı *Tevcîhu'n-Nazar*'dır. Eser, Tâhir el-Cezâirî'nin öğrencisi Goldziher tarafından Almanca'ya terceme edilmiştir. Bu eser, 19. yüzyılda yazılan Hadis Usulü eserlerinin en önemlilerinden biri olarak kabul edilir. Eserin sistematik olmaması bir dezavantajdır. Çalışmamızda eserdeki bazı önemli noktalara dikkat çekmeye çalıştık. Bunların arasında ilmi ağırlığı sayılabilir.

DÖRT MEZHEPLE MUKAYESELİ OLARAK MUHAMMED ABDUH'A
GÖRE KUR'ÂN'IN KADINLARLA İLGİLİ HÜKÜMLERİ

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YAMAN

Rukiye Ak

117 Sayfa, 2006

Muhammed Abduh, 1849-1905 yılları arasında yaşamış, ömrünü ilme adanmış bir ıslahatçı ve fikir adamıdır. Daha çok tefsirciliği, siyasî yönü ve ıslahat hareketleri ile temayüz etmiştir.

Onun, İslâm hukukunun değişik alanlarıyla ilgili yorumları ise daha çok ömrünün sonlarına doğru başladığı tefsir derslerinde ve Mısır müftülüğü sırasında verdiği fetvalarda görülmektedir.

Muhammed Abduh, toplumsal ıslahat çalışmalarında geniş düşünmesine rağmen, fetva-kaza konusunda geleneksel çerçeveyi fazla zorlamamış, hatta Hanefiliği daha çok iltizam etmiştir. Bununla beraber, tahlil nikâhının caiz olması konusunda Mâlikî ve Hanbelîlerle; mefkudün eşi hususunda da, bu durumdaki bir hanımın dört yıl bekledikten sora iddet bekleyip bir başkasıyla evlenebileceğini ifade ederek Mâlikîlerle aynı çizgide durmuştur.

Bir anda verilen üç talâk konusunda ise, fetvasında geleneksel görüş doğrultusunda bunun üç talâk kabul edileceğini belirtse de, *el-Mendâ'*da bunun tek talâk sayılması gerektiğini savunmuştur.

Abduh'un hukuka dair yorumları, yeni ortaya atılmış fikirler olmayıp ondan önce de pek çok kez ifade edilmiştir.

KONYA ŞERİYYE SİCİLLERİNDEN ÜÇÜNCÜ DEFTERDE KAYITLI
OLAYLAR HÜKÜMLER ve DEĞERLENDİRİLMESİ

Suat ERDOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Orhan ÇEKER

287 Sayfa, 2006

Tez çalışmasının konusunu, Konya'nın Üç Numaralı Şer'iyye Sicil Defteri'nde yer alan vesikaların fıkıh kitaplarındaki tasnif esas alınarak yapılmış olan transkripsiyonu ve konular hakkındaki bilgi ve değerlendirmeler oluşturmaktadır. Tez üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde, İslâm adalet teşkilatının menşei olan Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi ve tarihi seyri hakkında bilgi verilmektedir. Birinci bölümde Osmanlı'da devlet yönetimi ve hukukun işleyişi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde defterin içeriği hakkında bilgi veril-

dikten sonra çalışmanın ana konusunu teşkil eden vesikalarn transkripsiyonu verilerek bunlar üzerinde tahliller yapılmaktadır. Sicilde çok farklı konularda belgeler bulunmakla birlikte vakıflara dair vesikalarn çokluğu dikkat çekicidir. Sicilde yer alan konular hakkında önce kısaca bilgi verilmiş, daha sonra değerlendirmelere geçilmiştir. Üçüncü bölümde ise defterdeki vesikalardan yola çıkılarak elde edilen bulgular verilmiştir. Çalışmanın sonunda adı geçen sicil kayıtlarının orijinal metinleri ekler bölümünde verilmiştir.

HÂMİD el-İMÂDÎ'NİN RİSALELERİNİN İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mürüvet SÜZGÜN

Danışman: Prof. Dr. Orhan ÇEKER

115 Sayfa, 2006

Bu çalışmada Şam Müftüsü Hâmid el-İmâdî ve eseri *Resâilü'l-Hâmidîyyeti'l-İmâdiyye* incelenmiş ve onun görüşleri İslâm Hukuku açısından değerlendirilmiştir. Bu amaçla onun yaşadığı çağ olan 18. yy. değerlendirilmiş, onun yaşamı ve çalışmaları hakkında bazı bilgiler verilmiştir. *Resâilü'l-Hâmidîyyeti'l-İmâdiyye*'yi oluşturan 36 risalenin konuları ve bu konular hakkında hangi alim ve eserlerden yararlandığı araştırılmıştır. Aynı zamanda müellifin konularla ilgili farklı görüşünün olup olmadığı da araştırılmıştır. Ayrıca İslâm hukuku ile ilgili iki risale Türkçe'ye tercüme edilmiş ve risalelerde yer alan alimler ve eserleri dipnotlarda belirtilmiştir. Fıkıhla ilgili iki mesele İslâm hukuku açısından değerlendirilmiş ve dört büyük mezhebin görüşü ile karşılaştırılmıştır. Neticede Hâmid el-İmâdî'nin mezhep taassubu gözetmeyen, farklı görüşlere saygılı, klâsik bir Hanefî fıkıh âlimi olduğu görülmüştür.

KUR'AN'DA CENNET EHLİ VE CEHENNEM EHLİ

Faruk Nafiz TOK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK

130 Sayfa, 2006

Tezimizin giriş bölümünde cennet ve cehennem kelimelerinin anlamlarını vererek cennet ve cehennemin isimlerini zikrettik. İslâm esaslarından ahirete imanın içinde yer alan cennet ve cehenneme inanmanın gereğinden bahsettik.

Birinci bölümde Kur'an'da cennet ve cennet ehli başlığı altında Kur'an'da cennetin özelliklerini ve nimetlerini ayetler ve hadisler ışığında izah ettik. Burada gördük ki cennet, insanı özendirici bir tarzda tasvir edilmiştir. İnsanın arzu ettiği

cennete girebilmek için hangi amelleri işlemesi gerektiğini ayetler ışığında belirledik. Bu özellikleri birçok tefsirden faydalanarak açıkladık.

İkinci bölümde Kur'an'da cehennem ve cehennem ehli başlığı altında cehennemin özelliklerini ve azaplarını ayetler ve hadisler ışığında izah ettik. Burada gördük ki, cehennem korkunç bir şekilde insanın istemediği bir yer olarak tasvir edilmiştir. Hangi amelleri işleyenlerin bu korkunç yere gideceğini ayetler ışığında belirledik. Bu özellikleri de aynı şekilde izah ettik. Cenneti kazanmanın ve cehennemden kurtulmanın kolay olmadığı kanaatine vardık.

İMAM-I MÂTÜRÎDÎ'DE NÜBÜVET ANLAYIŞI

Abdurrahim TABAK

Danışman: Prof. Dr. Şerafeddin GÖLCÜK

101 Sayfa, 2006

İmam Mâtürîdî'nin gerek hayatı gerekse ailesi hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Tarihçiler onun Türk olduğunu söylemelerinin yanında nesebinin Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'ye dayandığını beyan edenler de olmuştur. Doğum tarihi kesin bilinmemekle beraber 238/852 yılında, Semerkant'ta doğmuş ve yine aynı şehirde 333/944 yılında vefat etmiştir.

Mâtürîdî bilgisini Ebû Hanîfe'ye kadar varan âlimlerden almıştır. Günümüze kadar gelen eserlerinin başında *Kitâbü't-Tevhîd* ve *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* gelmektedir.

Allah Teâlâ peygamberler göndermese bile insanlara verdiği akıl nimeti karşılığında onları cezalandırabilirdi. Çünkü O, akli tefekkür yoluyla yüce bir yaratıcı anlayışına ulaşabilecek kapasitede yaratmıştır. Fakat Allah hem lütfü gereği hem de insanların bahane ileri sürmelerini ortadan kaldırmak için peygamberler de göndermiştir.

Son olarak İmam Mâtürîdâ, akılla nakli bağdaştırmayı başaran, İslâm akidesi ve Kelâmî üzerinde Ehl-i Sünnetin akfî düşüncesini temsil eden, tüm hayatını Ehl-i Sünnet akidesini savunmaya ve İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin koyduğu esasları sistemleştirmeye harcayan büyük bir imamdır.

BUHÂRÎ VE MÜSLİM'DE GEÇEN İMAN ESASLARIYLA İLGİLİ HADİS- LERİN KELÂM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yıldız ALIŞAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK

267 Sayfa, 2006

Bu konuyu islemekteki asıl amacımız iman esaslarının dinin temeli olması, bu konuyla ilgili hadislerin Kelâmıla bağlantısını kurarak bu alandaki boşluğu doldurmak isteşimizdir.

Tezimizde Buhârî-Müslim'in sahih tercümelerinden, tercüme şerhlerinden, Kelâm kitaplarından ve çeşitli sözlüklerden yararlandık. Birinci bölümde (209 hadis bulunmaktadır) Buhârî'deki hadislerini iman esasları başlığı altında ele aldık. Hayânın iman şubelerinden olması, imanın tatlılığı, imanın artıp eksilmesi, İman-İhsan-İslâm ilişkisi, Cebrail(a.s.)'in vahiy meleğı olması, vahyin başlangıcı, Kur'an'ın büyük mucize oluşu, Kur'an'ın hükümleri üzere amel edilmesi, bazı peygamberler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mucizeleri, kıyamet alâmetleri, cennet-cehennemin özellikleri, kaza-kader hakkındaki rivayetler vb. konuları bu bölümde isleyerek Kelâm açısından değerlendirdik.

İkinci bölümde (225 hadis bulunmaktadır) Müslim'deki rivayetleri ele aldık. İmanın temel dayanaklarının açıklanması, Kıyamet halleri ve kader konusu vb. rivayetler ele alınmıştır. Buhârî'deki rivayetlerle aynı olan hadisler tekrar ele alınmamaya çalışılmıştır.

Kelâm ilminde en çok tartışmaya açılmış olan konuları da ayrıntılı olarak açıklamaya çalıştık. Konuyla ilgili olarak Kelâmcıların görüşlerine yer verdik. Ayrıca hadislerin sahihliğini belirttik. Böylece sırayla sonuca gittik.

KUR'AN'DA NİMET KAVRAMI

Osman AKÇA

Danışman: Prof. Dr. İsmet ERSÖZ

92 Sayfa, 2006

Çalışmamızın ilk bölümünde nimet kavramının hangi manalara geldiğini ve nimetle aynı kökten türemiş olan kelimeleri inceleyeceğiz. Ayrıca nimetle aynı manayı ifade eden kavramları ele alarak aralarındaki farklılıklar üzerinde duracağız. Bunların yanı sıra zıt manaya gelen kavramlar ve Kur'an-ı Kerim'de kullanılışları üzerinde duracağız.

İkinci bölümde ise, Kur'an'da nimet kavramının kullanılış şekilleri ve hangi şeyler için nimet ifadesinin kullanıldığını incelemeye çalışacağız. Kur'an'da zikredilen nimetleri ilk olarak dünyevî-uhrevî olmak üzere iki kısımda inceleyeceğiz. Dünyevî nimetleri ise maddî ve manevî olmak üzere iki ana başlık altında değerlendireceğiz. İman, nübüvvet, hikmet, akıl gibi nimetleri manevî nimetler içerisinde rızk, aile, denizler, hayvanlar gibi nimetleri ise maddî nimetler içerisinde mütalaa edeceğiz. Uhrevî nimetlerde ise, asıl nimet yurdu olan cennet ve cennetteki nimetler üzerinde duracağız. Bu bölümde de nimetleri maddî ve manevî olarak iki kısımda değerlendirmeye çalışacağız. Manevî nimetler olarak ise; selâmet, ru'yetullah ve rıdvanı zikredebiliriz. Maddî nimetler olarak; bahçeler, gölgelikler, nehir ve pınarlar, cennet yiyecek ve içecekleri zikredebiliriz.

FIKİH MEZHEPLERİYLE KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TİRMİZİ'NİN HUKUKÇULUĞU

Hikmetullah ERTAŞ

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YAMAN

95 Sayfa, 2006

Tirmizî'nin *Sünen*'i üzerinde yaptığımız bu tezde, onun aslında herhangi bir fikhî mezhebe mensup olmadığını, delilleri kullanarak içtihat ettiğini gördük. Tirmizî'nin görüşlerini sarih olarak belirttiği noktaları, dört mezheple mukayese etmemiz sonucunda; Tirmizî'nin içtihatlarının her zaman bir mezheple bire bir örtüşmediği, onun tercihlerinin daha çok Şâfiî'ye ve Ahmed b. Hanbel'e yakın olduğunu gördük. Böylece, onun herhangi bir mezhebin mukallidi olmadığı, kendi başına müstakil içtihat eden bir İslâm hukukçusu olduğu gerçeği ortaya çıktı.

Günümüze kadar olan süreçte *Sünen*'in fikhî yönü üzerinde bildiğimiz kadarıyla herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Tirmizî'nin hadisçi olmasının yanı sıra aynı zamanda bir fakih olduğu, *Sünen*'in Fıkıh Tarihi açısından da; Tirmizî'nin yaşamış olduğu döneme kadar olan fikhî birikimi bütün zenginliği ile günümüze iletmesinden dolayı "ilk hilâf kitabı" olma gibi ulaştığımız bu sonuçların, *Sünen*'in fikhî ilmi açısından ne kadar önemli bir eser olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Umudumuz ulaştığımız neticelerin İslâm hukuku araştırmacılarına veri olmasıdır.

İSLÂM HUKUKUNDA BİR HÜKÜM VE KÜLLÎ KAİDE KAYNAĞI OLARAK İSTİSHAB

Yaşar KOÇYİĞİT

Danışman: Prof. Dr. Saffet KÖSE

85 Sayfa, 2006

Sözlükte “beraber olmak”, “beraberliğin devamını istemek anlamlarına gelen istishâb kelimesi terim olarak ise “önceden var olan bir durumun varlığının, yok olan bir durumun da yokluğunun esas alınması” anlamında kullanılmıştır.

İslâm hukukunda deliller hiyerarşisinde genelde son sırada ele alınmış olan istishâb delili mahiyeti itibarıyla bir taraftan mevcut hükümlerin (hukukun) korunmasında etkin olurken diğer taraftan ibâha-i asliye yönüyle de İslâm hukukunun yeniliklere açık olmasında dolayısıyla dinamizminde etkin bir unsur olmuştur.

İstishâbın geçerliliği konusunda İslâm mezhepleri arasında yer yer tartışmalar yaşanmıştır. Ancak bu tartışmalar çoğunlukla lâfzî ihtilâflardır ve genelinde istishâbın hem defî hem de isbatta delil olması konusunda yaşanmıştır. Bu da istishâbla yeni bir hükmün konulamayacağı yaklaşımından kaynaklanmıştır.

Bu tartışmaların da etkisiyledir ki, bazı mezhepler hükümlerinde istishâb metoduna çok yer verirken bazıları daha az yer vermişlerdir.

Bu delilin anlaşılmasında ve etki alanının görülebilmesinde, sunduğu perspektifin gereği olarak, ya da ona uyumlu ortaya çıkan “şekk ile yakîn zâil olmaz” gibi çok sayıdaki küllî kaideler büyük önem taşır.

GİRİTLİ SIRRI PAŞA, ÂRÂÜ'L-MİLEL ADLI ESERİ VE MEZHEPLER TARİHİNDEKİ YERİ

Murat Önder

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit BAHÇIVAN

152 Sayfa, 2006

Bu çalışmada Sırrı Paşa'nın önemli yapıtlarından olan firkalar ve mezhepleri konu edinen *Ârâü'l-Milel* adlı eser incelenmiştir.

Giritli Sırrı Paşa, Osmanlı son dönemi âlimi, müfessiri ve devlet adamıdır. Birçok alanda ilmî eserleri bulunmaktadır. Eserlerinin bir kısmı tefsir, hadis, ahlâk ve kelâm gibi konularla ilgilidir. Bu eserler günümüzde hâlâ değerini korumaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hayatta iken Müslümanlar birlik ve beraberlik içerisindeydiler. Peygamberimiz hastalandığı esnada ve vefatından sonra aştap arasında, ihtilâflar dayanan bazı ihtilâflar ortaya çıkmıştır. Bu ihtilâflar dinin rükünleri ve genel prensipleri dışında kalan konularda olmuştur. Bu ihtilâflar zamanla artarak büyüdü. Bazı kişiler ortaya çıktı bunlar kaderi inkâr ettiler ve Müslümanlar arasında nifak tohumları ektiler.

Daha sonraları çok çeşitli mezhepler ortaya çıkmıştır. Bunlar kendi aralarında çok çeşitli kollara ayrılmışlardır. Hatta bazıları birbirlerini küfürle bile itham etmişlerdir. Bu itikadî mezheplerin büyükleri sekizdir. Bunların yedisi Allah ve Resulüne tâbi olmayanlardır. Allah ve Resulünün yoluna tâbi olan son fırka ise Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'tir.

HZ. MUHAMMED'İN AİLE REİSİ OLARAK ÖRNEK ŞAHSİYETİ

Şûrâ KAVUŞTU

Danışman: Prof. Dr. Süleyman TOPRAK

122 Sayfa, 2006

Hiz. Peygamber'in hayatı, her alanda insanlara örnek teşkil edecek şekilde idi. O, toplumda yapması gereken vazifeleri eksiksiz ve gönül alıcı bir üslûpla yerine getirir, yumuşak huyluluğunu daima muhafaza ederdi. Bir baba, bir eş, bir dost, bir devlet reisi, bir öğretmen, bir elçi ve daha çoğaltabileceğimiz birçok sıfatla muttasıf bir şahsiyetti. O bir sevgi peygamberiydi. Bunu aile hayatında açık bir şekilde görüyoruz. O, hanımlarına karşı çok sabırlı, anlayışlı, hoş görülü, duyarlı ve ince düşünceli bir eş idi. Bir yandan yaşayarak insanlara dini öğretirken bir yandan da aile reisi olarak vazifelerini ihmal etmiyordu. Üstelik yalnız bir eşine karşı değil, bütün eşlerine karşı görevlerini yerine getiriyor, ihtiyaçlarını gideriyor, gönüllerini alıyor, hatırlarını sayıyor, sıkıntılarını dinliyor, onlara karşı adaletle davranıyordu. Onların isteklerini tahkir edip küçük görmüyor, azarlayıp kızdırmıyor, olgunluk ve sabırla karşılıyordu. Gönül alıcı bir üslûpla da doğru olanı anlatıp yapılabilmesi mümkün olanı yapıyordu. O görevinin ağırlığına ve meşguliyetine rağmen eşlerini ihmal de etmiyordu. Hanımlarının sıkıntılarını gidermeye, onlarla şakalaşmaya çalışıyor, işlerinde ve hareketlerinde onların seviyesine iniyordu.

Peygamber Efendimiz'in hanımlarına karşı davranışlarından şu anlaşılıyor ki; din ne erkeklere kadınları ezmeyi öğütlemiştir, ne de kadınlara eşlerine karşı dik başlı olmayı öğütlemiştir. Yani karşılıklı yükümlülüklerle çerçeve çizilmiştir.

İSLÂM AİLE HUKUKUNDA TAHKİM MÜESSESESİ VE HAKEMİN BOŞAMA YETKİSİ

Fatma AÇIK

Danışman: Prof. Dr. Saffet KÖSE

87 Sayfa, 2006

İslâm dininde evliliğin devamı esastır. Evliliğin devam etmesi için başvurulacak tüm çareler tükenmedikçe boşanma bir çözüm olarak öngörülemez. Kur'an'da eşlerin geçimsizliği durumunda boşanma aşamasına gelinmeden önce izlenmesi gereken belli bir prosedürün varlığına işaret edilir. Eşlerin, geçimsizliği sona erdirmek için gösterecekleri gayretin sonuçsuz kalması durumunda Kur'an ailenin yakınlarına da sorumluluk yükler ve aileye eşlerin arasını düzeltmek üzere hakem göndermelerini bildirir.

Gönderilen bu hakemler durumu bire bir taraflardan edindikleri bilgiler doğrultusunda incelerler. Öncelikle tarafların arasını düzeltmeye çalışırlar. Bu konudaki girişimleri sonuçsuz kaldığı ve ayrıltan başka çözüm yolu bulunamadığı takdirde tefrik söz konusu olur. Bu durum da hakemler geçimsizliğe sebep olan tarafa bağlı olarak ıvazlı ya da ıvazsız şekilde bir bain talâkla tarafları ayırırlar. Bundan sonra hakemlerin kararlarının hâkime arz edilmesi de kararın mahkeme kararı gibi müeyyideli bir hüküm halini alması ve tarafların itiraz haklarını kullanabilmeleri bakımından gereklidir.

Tahkim usulünü bilmek ve uygulamak bu usulün güvene dayalı, hızlı ve pratik bir çözüm yolu olması bakımından aile hukuku için son derece önemlidir. Böyle bir usulün uygulanması ile hem genel yargının üzerindeki yük hafifletilebilir hem de çok uzun süren boşanma davaları ya da küçük nedenlere dayanarak gerçekleştirilen boşanmalarla tarafların görebilecekleri zarar ortadan kaldırılmış olur.

SÜİFD / 22

201

KELÂMCILARA GÖRE HÜSÜN-KUBUH VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Şehmus BAYLER

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK

62 Sayfa, 2006

İslâm kelâmının en büyük mezhepleri olan Mu'tezile ve Ehl-i sünnet'in hüsün ve kubuhla ilgili görüşleri şöyledir: Mu'tezile, hüsün ve kubuhun zatî olduğunu, dolayısıyla vahiy gelmeden önce de akıl yoluyla söz konusu hüsün ve kubuhu bilebildiğini ve sevap ve azaba sebep olduğunu söylemektedir.

Buna mukabil Ehl-i sünnetten Selefler ve Mâtürîdîler, hüsün ve kubuhun zatî olduğunu ve akıl da onun idrak edebildiğini ancak sevap ve azabın şer'î olduğunu, vahiy olmadan söz konusu olamayacağını savunmaktadır.

Ehl-i sünneti oluşturan büyük kollardan birisi olan Eş'arîler ise, hüsün ve kubuhun itibarî olduğunu ve ancak vahiyle sabit olduğunu dolayısıyla peygamber gelmeden herhangi bir şer'î hüküm söz konusu olmadığını savunmaktadır.

ÖLÜMÜN ÖZEL HAKLARA ETKİSİ

Murat TALA

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Tekin GÖKMENOĞLU

89 Sayfa, 2006

İslâm hukuk sistemi, insana, tanıdığı olduğu hayat hakkının bir gereği olarak mülkiyet hakkı başta olmak üzere birçok hak tanıdığıdır. *Ölümün Özel Haklara Etkisi* başlığıyla, İslâm hukukunun genel hedeflerine ve geçerli saydığı maslahatlara riayet ederek, 'ölüm özel hakları mutlak olarak sona erdirmez ve kişi ölümünden sonra da bazı hakları kazanabilir' şeklinde ifade ettiğimiz tezimizi doğrulamak için yapmış olduğumuz çalışmamızda ulaştığımız genel sonuçları şöylece özetleyebiliriz:

Ölüm, kişisel olmayan haklara kaybettirici olarak etki etmez. Buna karşın kişisel hakları genel olarak ölümle sona ererler. Ölümle sona ermeyen hakları ölenin mirasçılara geçerken ölümle sona eren hakları ölenin mirasçılara geçmezler.

CUMHURİYET DÖNEMİ İLMİHAL ÇALIŞMALARI VE PROBLEMLERİ

Ramazan BOZKURT

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Tekin GÖKMENOĞLU

233 Sayfa, 2006

SÜİFD / 22

202

İlmihaller özellikle, halkın temel dinî bilgileri kolaylıkla öğrenebilmesi için yapılmış çalışmalardır ve bu isimle daha çok Türk toplumlarında yaygın olarak bilinmektedirler. İlmihaller genelde konuları sade ve basit anlatımı ile bilinen çalışmalardır. Bu çalışmamız üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Türkiye'de cumhuriyet döneminde yapılan ilmihal çalışmaları, hazırlayanları, amaçları, yöntemleri, muhtevaları ve bazı önemli görüşleri ile incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ilmihaller, hacimleri, konuları, mezhepleri gibi, çeşitli yönleriyle gruplandırılmak suretiyle de incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca ilmihallerin faydaları, yazılma gerekçeleri ve kısaca tarihçesinden de bahsedilmiştir.

Tezde yapılan çalışmalardan ve araştırmalardan biri, cumhuriyet döneminde yapılan ilmiyel çalışmalarında görülen problemlerdir. Tezimizin bu bölümünde İlmihallerde görülen problemler üzerinde tespitler, tetkikler, değerlendirmeler ve tenkitler yapılmış ve bu problemlerin çözüm yollarına dair önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmada son olarak iyi bir ilmiyel nasıl olmalıdır sorusuna cevap verilmeye çalışılmış, bununla ilgili faydalı olacağı düşünülen bazı öneriler de bulunulmuştur.

İBN TEYMIYYE'DE İÇTİHAT ÖZELLİKLERİ

Memiş TEKİN

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Tekin GÖKMENOĞLU

174 Sayfa, 2006

İbn Teymiyye, yalnızca günümüzde değil, yaşadığı dönemde içinde ve daha sonraki yıllarda hep tartışmaların odağında yer almış bir isimdir. Talâk ve yemin konusu başta olmak üzere, üzerinde icmâ olduğu ileri sürülen farklı alanlardaki içtihatlarıyla, tekfir derecesine varacak boyutta ithamlara maruz kalmıştır. Kendisine yöneltilen ağır eleştiri ve tenkitler, fikhî tercihlerinden çok, Kitap ve sünnet ekseninden uzaklaşan batıl ve sapık akımlara karşı giriştiği sert muhalefetten kaynaklandığı görülmektedir.

İbn Teymiyye üzerinde ilmî etütler yapan âlimlerin geneli, onu; Hanbelî mezhebine müntesip bir müçtehit olarak değerlendirmişlerdir. Hakkında ortaya konulan bu müşterek kanaat, onun usulde ve fûruda Hanbelî mezhebinin bütün içtihatlarını benimsediği anlamına gelmez. O; ne kullandığı usulde, ne de ulaştığı içtihadî sonuçlarda mukallit değildi. İctihat ve fetvalarından anlaşıldığı üzere, farklı görüşleri mukayese edip tercihler yapmış, ulaştığı sonuçlar genellikle Hanbelî mezhebinin içtihatlarıyla örtüşürken, dört mezhebe muhalif içtihadî sonuçlara da ulaşmıştır. Şahsına özgü içtihatlarında dikkati çeken en önemli özellik; vardığı ilmî sonuçları Kitap ve sünnete istinat etmesi, bu iki temel kaynağı selefin yorumlarıyla anlamaya çalışmasıdır. Selefî anlayışı, ümmetin birliğinin temel ekseni olarak kabul etmiştir. Ona göre uyulması gereken delilin kendisidir. Kitap ve sünnetin ötesinde her türlü şartlanmaya, mezhep taassubuna karşı mücadele etmiş, geleneğe bağlı kalarak yenilikçi olmanın sentezini ortaya koyarak, ıslahatçı bir çizgi izlemiştir.

Akla ve nassa ters düştüğü gerekçesi ile nasların ihmal edilmesini reddedip, Şer'i nasların mana ve mefhumlarını, şeriatın temel amaç ve ilkelerini göz önüne alarak yorumlamayı esas almıştır. Ona göre, gerçek akıl ile sahih nas arasında asla çelişki olamaz. Ortada bir çelişki söz konusu ise, bu; ya akıl yürütmeden kaynaklanan bir kusur, ya da; nassın yorumundaki bir tutarsızlıktan ibarettir.

Cüziyyâtı küllî kaideler içinde ele alarak, kulların maslahatları ihmal edilmeden toplumdaki her türlü yozlaşma ve kötülüğün önüne geçilmelidir.

KUR'AN-I KERİM'DE SU KAVRAMI

İrfan ÜSTÜNDAĞ

Danışman: Prof. Dr. Yusuf IŞIÇIK

143 Sayfa, 2006

Su, Allah'ın (c.c) yaratma sıfatının tecelli ettiği maddelerden bir tanesidir. Ayrıca canlılar hayatlarını büyük oranda su ile devam ettirirler.

Allah (c.c), suyun önemini anlatmakta, insanların bu konuda nasıl davranmaları gerektiğini öğretmekte, bu büyük nimetin yaratıcısının ve değerinin farkında olunmasını istemektedir.

Dünyamızda su belirli bir miktarda bulunmaktadır. Sahip olduğumuz su devamlı bir dolaşım halindedir. Suyun bu dolaşımı dengeli olduğu zaman insanlar için fayda sağlamakta, aksi takdirde zararlara sebep olmaktadır. Bir kısım milletlerin yaşadığı helâk mucizeleri suyun sebep olabileceği zararları göstermektedir. Su dolaşımının dengesini koruması ise insanların davranışlarına bağlı bir durumdur. Başta doğanın korunması olmak üzere birçok insan davranışı suyun dengesini olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir.

Önemli bir ihtiyaç maddesi olduğundan dolayı, Allah (c.c) insanları bazen su ile imtihan etmiştir ve onları bununla eğitmeye çalışmıştır. Su, sağladığı bu faydaların yanında, göze hitap eden yönü ile de insanoğlunun hizmetindedir. Temizliğin ana maddesi de sudur.

Dünyada hayatın her safhasında var olan su, ahiret hayatında da olacaktır. Kıyametin kopması anında su Allah'ın (c.c) emriyle kontrolden çıkacak, bundan sonra cennette müminler için bir nimet ve cehennemde günahkârlar için bir azap maddesi olacaktır.

KUR'AN-I KERİM ve KİTAB-I MUKADDES'TE Hz. LUT KISSASI

Abdulhalim GÜNEŞ

Danışman: Prof. Dr. Sait ŞİMŞEK

101 Sayfa, 2006

İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak üzere gönderilen son ilâhî kitap Kur'an-ı Kerim, bu amaçla çeşitli öğütler ve aydınlatıcı bilgiler verir. Kissalar yoluy-

la insanların, önceliklerin tecrübelerinden ibret almalarını ve hayatlarını buna göre düzenlemelerini ister.

Kur'an'ın bize aktardığı kıssalardan biri de Hz. Lut kıssasıdır. Hz. Lut kavmi daha önce kimselerin yapmadığı ahlâksızlığı yapar olmuş, onları uyarmak üzere Hz. Lut görevlendirilmiştir. Ancak peygamberlerinin öğütlerini dinlemeyen bu günahkâr kavim, taş yağdıran bir fırtınaya tutularak helâk olmuştur.

Hz. Lut kıssası Kitab-ı Mukaddes'in de işlediği kıssalardandır. Ancak Kur'an'ın kıssaları işleyişi Kitab-ı Mukaddes'in işleyişinden farklıdır. Kur'an ayrıntıya dalmazken Kitab-ı Mukaddes ayrıntılara fazlasıyla yer verir. Ayrıca Kitab-ı Mukaddes'te birçok yerde olduğu gibi Hz. Lut kıssasında da peygamber ve Allah'a yakışmayan sıfatlar izafe edilmiştir.

Hz. Lut kıssası bize şunu öğretmiştir. Allah'ın yasakladığı günahlar insana ve topluma zarar vermekte ve toplumun kalitesini düşürmektedir. İnsan eğitiminde başarı için hem kalplere hem de akıllara hitap etmek gerekmektedir. İnsanlar Hz. Lut kıssası ve diğer kıssalardan ibret almalı, hayatını ona göre yaşamalıdır. Dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmeleri buna bağlıdır.

TEFVÎZ-İ TALÂK

Rukiye KARAPIÇAK

Danışman: Prof. Dr. Orhan ÇEKER

103 Sayfa, 2006

İslâm hukuku talâk konusunda tek taraflı irade beyanı ile evliliği sona erdirmeye öncelikle erkeğe vermiştir. Kadına da bedel mukabili karşılıklı rıza ile (muhâlea) ve hâkim kararıyla (tefrîk) evliliği sona erdirmeye hakkı tanımıştır. Ancak kadının tefrîk ve muhâlea yollarına başvurarak evliliği sona erdirmeye imkânı olsa da erkeğin rızasına ve mahkemeye başvurmaksızın kendi irade beyanı ile boşanma yetkisine Kur'an ve sünnette sabit olduğu üzere tefvîz-i talâk yöntemiyle sahip olmaktadır.

SÜİFD / 22

205

Kadın tefvîz yöntemiyle boşanma yetkisine nikâh akdinde bu yetkinin kendisinde olmasını şart koşarak veya evliliğin sonraki zamanlarında kocasının talâk hakkını ona vermesiyle de elde edebilmektedir. Kadın tefvîz yöntemiyle elde ettiği bu hakkını kendisi kullanabildiği gibi, üçüncü bir şahsa verilmesini de isteyebilir ve bu yetkinin üçüncü bir şahıs tarafından mahkemenin denetimi ve aracılığı ile de kullanılmasını şart koşabilir.

Kadın tefvîz yöntemiyle boşanma yetkisine sahip olmakla birlikte bu erkeğin boşanma hakkını etkilememekte, erkek bu yöntemle karısını, onu boşamaya ortak etmiş olmaktadır.

Boşama konusunda kadın ile erkeği eşit konuma getiren tefvîz-i talâk uygulamada pek az görülmüştür. Erkeğin yetki paylaşımını benimseyebilmesi ve kadının da bu hakkını bilinçli kullanabilmesi için tefvîz nikâh akdi ile doğan bir prosedüre bağlanmalı, hayata geçirilebilmesi için çalışılmalı ve uygulanabilirliği ortaya konmalıdır.

TAŞKÖPRİZÂDE'NİN eş-ŞAKÂİKU'N-NU'MÂNİYYE fî 'ULEMÂİ'D-DEVLETİ'L-OSMÂNİYYE ADLI ESERİNDE ADI GEÇEN MUHADDİSLERİN İNCELENMESİ

Hülya MERCİMEKÇİ BAYRAM

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Adil YAVUZ

159 Sayfa, 2006

Bu tez, Taşkoprîzâde'nin eş-Şakaiku'n-Nu'maniyye fî 'Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye adlı eserindeki Osmanlı Devleti klâsik dönemi âlim ve mutasavvıfların biyografilerini incelemektedir. Tez, bu eserde adı geçen muhaddisleri tespit edip; biyografileri, eserleri ve hadis ilmine katkılarını araştırmaktadır. Bu çalışma, klâsik Osmanlı döneminde yapılan hadis çalışmalarına ışık tutarken Osmanlı'nın hadis ilmine katkıları tespit etmeye çalışmaktadır.

İLKELER VE HİSSELER AÇISINDAN İSLÂM HUKUKUNUN DAYANAKLARI

Mehmet SEVEN

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Tekin GÖKMENOĞLU

127 Sayfa, 2006

İslâm, insana mülkiyet hakkı tanıyan bir sistemdir. Kur'an-ı Kerim'de insana tanınan bu mülkiyet hakkı, mirasla ilgili düzenlemelerde de açıkça görülmektedir. Miras gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış; bundan dolayı da özel bir terim olarak kesin bir biçimde belirlenmeyi ifade eden kelimesi ile "ferâiz" terimlendirilmiştir. Kişi öldükten sonra geride bıraktığı malını mirasçı olma hakkına sahip kimselere hangi ölçülerde taksim edileceği Kur'an ve sünnet tarafından büyük ölçüde belirlenmiştir. Bu çalışmada Kur'an ve sünnet tarafından belirlenen oranların dışına çıkılıp çıkmayacağını incelemeye çalıştık.

Giriş bölümünde konunun önemi ve takip edilecek yöntem üzerinde durduk. Birinci bölümde İslâm miras hukukunun genel ilkelerini tespit ettik. Bu başlık altında mirasçıların alacağı payların "ferâiz" şeklinde isimlendirilmesi ve bunun sonuçları ele alındı. Buna göre İslâm miras hukukunun bu özelliğinin kişilerin karşılıklı rızalarına dayalı miras paylaşımına imkân vermediği ve mirasın cebri

bir mülk edinme yolu olduğu sonucuna ulaştık. Bununla birlikte murisin varisleri mirastan mahrum edemeyeceği, varislerin kalan borçtan terike kadar sorumlu olduğu ve İslâm miras hukukunun oluşumunda tedrici bir metot izlendiğini tespit ettik.

İkinci bölümde de hisseler ve delilleri üzerinde durduk. Murisin birinci dereceden yakınlarının hisselerinin Kuran ve sünnet tarafından belirlendiği bilinen bir husustur. Bununla birlikte sahabenin de İslâm miras hukukunun oluşumunda büyük bir rol oynadığı ortaya kondu. Diğer taraftan kıyas metodu hukukun diğer alanlarına nispetle çok daha sınırlı olmasına rağmen, miras hukukunda da kıyasa yer verildiği gözlenmiştir. Klâsik fıkıh kitaplarında İslâm miras hukukunda kıyasa yer olmadığına dair ifadelerin prensip olarak kıyasa karşı çıkma anlamında değil, ama vaka olarak kıyasın daha az kullanılmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Nitekim gerek mirasçı sınıfı gerekse hisse tespitinde özellikle sahabe tarafından kıyasa başvurulmuştur.

Sonuç bölümünde ise, günümüzde, kıyasla İslâm miras hukuku üzerinde öze ilişkin herhangi bir değişiklikte bulunmanın mümkün olmadığı; ayrıca rızâ taksimin de mümkün olmadığı ortaya konmuştur. Bu değişikliğe hem naslar imkân vermemektedir, hem de İslâm hukukunun oluşum sürecinde böyle bir imkân tartışılmamıştır.

MEHMED ZİHNÎ EFENDİ'NİN *NİMET-İ İSLÂM* ADLI ESERİNDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ (ORUÇ, ZEKÂT, HAC VE NİKÂH BÖLÜMLERİ)

İbrahim ÖZTÜRK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Muhiddin UYSAL

149 Sayfa, 2006

İlim ve kültür dünyamızın seçkin şahsiyetlerinden olan Zihnî Efendi, Osmanlı'nın son dönem âlimlerindedir. Telif ettiği eserleri, uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuş ve bunların içerisinde özellikle *Nimet-i İslâm*, halkımızın ve ilim ehlinin ellerinde muteber bir konuma yükselmiştir.

SÜİFD / 22
207

Zihnî Efendi, Osmanlı döneminin buhranlı dönemlerinde yetişmesine rağmen, tedris hayatını en güzel şekilde değerlendirerek kendini geliştiren mümtaz bir şahsiyettir. Arapça konusundaki engin bilgisi, herkesin takdirine sebep olmuş, Arapça, Fıkıh ve Akâid hakkında yazdığı eserleri, o dönemin mekteplerinde, ders kitabı olarak okutulmuştur.

Türkçe yazılan tefsir kitapları arasında Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı eseri ne kadar önemli ise, ilmihal kitapları arasında da, Mehmet Zihnî Efendi'nin *Nimet-i İslâm* adlı eseri, aynı şekilde önemlidir. Mehmet Zihnî

Efendi'nin, alana hâkim oluşu ve ele aldığı meseleleri titizce incelemesi nedeniyle, *Nimet-i İslâm* adlı eseri, diğer ilmihal kitaplarını etkileyen ve bu kitaplara örnek teşkil eden bir ilmihal olmuştur.

Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*'ın Oruç bölümünde 49, Zekât bölümünde 8, Hac bölümünde 30 ve Nikâh ve Talâk bölümünde ise 36 hadis rivayet etmiştir. Bu çalışmamızda, Zihni Efendi'nin fıkıh kitabı olan *Nimet-i İslâm* adlı eserinde, fikhî bir konunun desteklenmesi maksadı ile nakledilen, Oruç, Zekât, Hac, Nikâh ve Boşanma bölümlerine ait toplam 123 hadisin, hadis kitaplarındaki yeri tespit edilmiş; ulaşılabildiğimiz kadarıyla hadis âlimlerin görüşlerinden yararlanarak, senedi hakkında bilgi verilerek hadislerin tahrîc ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

ĞASSAN KENEFANİ VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Murat GÖÇER

Danışman: Dr. Muhammet TASA

127 Sayfa, 2006

Filistin'deki hikâye çalışmaları Lübnan ve Mısır'daki örneklerine benzemelerine karşın daha geç bir tarihte ortaya çıkmıştır. 1900'lü yıllarda liderliğini Halil Beydes'in yaptığı bir grup tarafından Rus edebiyatından hikâye ve roman çevirilerinin yapıldığı bu topraklar 19. yüzyılın başından itibaren birçok coğrafi, politik ve sosyal değişimler yaşamıştır.

Ğassân Kenefani'nin hikâyelerinde bu değişimlerin yansımaları görülür. Ğassan Kenefani (1936/1972) *Mevt Sarir Rakam 12* (Beyrut,1962), *Ard Burtagal al-Hazin* (Beyrut,1963) ve *Alem Ieyse Iena* (1965) gibi eserleriyle teknik ve yüksek seviye hikâyeler sunmuştur. Genellikle, halkın sorunları üzerine odaklanmış ve kahramanlarını da sıradan insanlardan seçmiştir. Kahramanlarının çoğu hikâyede oynadıkları rolün bilincinde olmayan çocuk denebilecek yaşlarda kişilerdir.

Hüseyin AKINCI

Danışman: Prof. Dr. Mustafa UZUNPOSTALCI

95 Sayfa, 2006

Tez çalışmamızın giriş bölümünde ictihâdın gerekliliği üzerinde durarak kısaca tarihçesinden bahsettik. Birinci bölümde İbn Kayyim'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdik. İkinci ve son bölümde de ictihâd anlayışı ve metodunu özetlemeye çalıştıktan sonra kısa bir değerlendirmede bulunduk.

İbn Kayyim'e ait eserler bölümünde de zikrettiğimiz üzere kendisine nispet edilen eser sayısı 100'e yaklaşmaktadır. Bir yüksek lisans tezi için ayrılan sürede tabiatıyla bu kadar eserin hepsini okumak ve değerlendirmek mümkün değildir. Bundan dolayı çalışmamızda daha çok İbn Kayyim'in *İ'lâmü'l-Muvâkı'n* isimli eserini temel aldık. Bunun yanında diğer eserlerinden de konumuzla ilgili bölümlerden faydalanmakla yetindik.

TÂRÎHU BAĞDÂD'DA EBÛ HANÎFE İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa ÖZTOPRAK

Danışman: Doç. Dr. Mehmet EREN

136 Sayfa, 2006

Ebû Hanîfe, ilmî hayatımızın önde gelen simalarındandır. Kendisi, fakih olması yönüyle temayüz etmektedir. Hatîb el-Bağdâdî, hicrî beşinci yüzyılın önemli âlimlerinden birisidir. Bu iki âlim, Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'ındaki "Nu'mân b. Sâbit" maddesiyle bir arada zikredilmektedir. Burada, Ebû Hanîfe hakkında müspet ve menfî rivayetler bulunmaktadır. Biz de tezimiz içinde bu müspet ve menfî rivayetleri inceledik.

Ebû Hanîfe ile ilgili müspet rivayetleri dokuz başlık altında topladık. Şahıslar hakkında söylenen övücü sözlerin içinde doğru olanlar olduğu kadar, taltif mahiyetinde uydurulmuş olanlar da olabilmektedir. Biz, burada "doğru" ile "uydurulmuş" olanları ayırmaya çalıştık. Bazı başlıklar altında aynı konu ile ilgili birden fazla rivayet bulunmaktadır. Rivayetler arasında birbirlerini teyit etmeyenler de vardır.

Ebû Hanîfe ile ilgili menfî rivayetleri kırk iki başlık altında inceledik. Bu bölümde genellikle şahısların imam hakkındaki söylediklerini ele aldık. Bunlar arasında, çok az bir kısmının hem senet, hem de metin açısından kabul edilebilir olduğunu gördük. İncelediğimiz rivayetlerden sahih olanların az olması oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca bu bölümde birinci bölüme nazaran daha fazla sika olmayan râvî bulunmaktadır.

Çalışmamız, Ebû Hanîfe hakkında gelen rivayetlere ihtiyatla yaklaşmamız gerektiğini ortaya çıkarmıştır. O, İslâm âleminin önde gelen âlimlerindedir. Her insanın hatası olabileceği gibi, onun da olabilir. Bu, imamdanda bir şeyler eksiltmez. Hatîb el-Bağdâdî, muhaddis bir âlimdir. *Târîhu Bağdâd*'ındaki "Nu'mân b. Sâbit" maddesinde, imamla alâkası olmadığı görülen rivayetler bulunmaktadır.

KUR'ÂN'IN HEDEFLERİ MÜSLÜMAN TİPİ

Muhammet ŞENGÜL

Danışman: Prof. Dr. İsmet ERSÖZ

105 Sayfa, 2006

Müslüman, İslâm'a inanan, Allah'a itaat eden, boyun eğen, bağlanan, kendini Allah'a veren, din olarak İslâm'ı seçen kişinin adıdır. Müslüman olmanın ilk şartı, kişinin Allah'a inanmasıdır. Müslüman'ın sahip olduğu inanç, sadece kalbinde var olan bir inanç değildir. Bu inanç mutlaka kişinin davranışlarını da şekillendirir.

İbadet, yüce Allah'ın razı olduğu davranışlar doğrultusunda Müslüman'ın yaptığı her türlü davranışı içine alır. "İslâm'ın şartları" olarak ifade edilen namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve hacca gitmek, başlıca ibadetlerdir. Bunların dışında, kişinin Allah rızasını kazanmak amacıyla kendisi, ailesi ve insanlık için yaptığı bütün davranışlar da ibadet olarak değerlendirilir.

İbadetler sadece belirli hareketlerin taklit edilmesinden ve tekrarından ibaret değildir. İbadetler esnasında yapılan hareketlerin tamamı Müslüman'a madî ve manevî fayda sağlar.

İslâm dininde insanların davranışlarının nitelendirmek için kullanılan ahlâkî kaynak, Allah'ın kitabı Kur'ân ve Resulü'nün sünnetidir. Bu iki kaynaktan beslenerek ortaya çıkan ahlâk, güzel ahlâkî oluşturmaktadır.

KUDÛRÎ'NİN ŞERHU MUHTASARÎ'L-KERHÎ ADLI ESERİNİN 'SİYER' BÖLÜMÜNÜN EDİSYON KRİTİĞİ

Necmeddin GÜNEY

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YAMAN

341 Sayfa, 2006

Döneminde Hanefî mezhebinin Irak'taki en önemli temsilcisi olan Ebu'l-Hasen el-Kerhî'nin (260-340/874-952) *el-Muhtasar* adlı eseri, Hanefî mezhebinde ilk muhtasar fıkıh kitaplarından biridir. Üzerine çok sayıda şerh yazılan bu eser, günümüze ulaşamamış, ancak Hanefî fakîhi Ebu'l-Huseyn el-Kudûrî'nin (362-428/973-1037) *Şerhu Muhtasarî'l-Kerhî* adlı oldukça kapsamlı şerhi ulaşmıştır. Yazma halindeki bu şerh, ilk dönem Hanefî literatürünün aksine, oldukça müdellel olmasıyla dikkat çekmekte; günümüze ulaşamamış veya ancak kısmen ulaşabilmiş birçok ilk dönem kaynağından alıntılar içermektedir.

Bu tez çalışmasında, eserin en uzun bölümlerinden biri olan ve iç bütünlüğe sahip müstakil bir 'kitâb' niteliğine sahip olan 'Kitâbü's-Siyer'in tenkitli neşrini ortaya koyduk.

Çalışmamız temelde iki ana kısımdan, Araştırma (dirâse) ve Tahkik kısımlarından oluşmaktadır. Daha çok '*Fıkıh Tarihi*' niteliği taşıyan Araştırma kısmı bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümleri, Tahkik kısmını oluşturan metin izlemiştir.

Giriş kısmında konunun önemi, amacı ve faydalanılan kaynakların kısa sunumundan sonra her iki fakîhin yaşadıkları dönem olan IV ve V. yüzyıl İslâm dünyası ve Bağdat çevresinin siyasî ve ilmî durumu hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Birinci Bölüm'ünün konusu, *el-Muhtasar*'ın müellifi olan Ebu'l-Hasen Kerhî ve bu eserin şârihi olan Ebu'l-Huseyn el-Kudûrî'nin hayatı ve ilmî kişilikleridir. Her iki müellifin de hayatı, hocaları, öğrencileri, fıkıh ilmindeki yerleri ve yazdıkları eserler üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

Araştırmanın İkinci Bölüm'ünde, Kerhî'nin günümüze ulaşmamış olan *el-Muhtasar*'ı üzerine yapılan çalışmalar ve özellikle Kudûrî'nin *Şerhu Muhtasari'l-Kerhî*'si tanıtılmaya çalışılmış; tahkik ettiğimiz bölümle irtibatı sebebiyle siyer konusundaki fıkıh edebiyatına bir giriş yapılmış; *Şerhu Muhtasari'l-Kerhî*'nin eldeki yazma nüshaları tek tek tavsif edilerek, 'siyer' bölümünün tahkikinde takip edilen yöntem ortaya konmuştur.

Tahkik kısmında ise, eldeki üç nüshanın mukabelesi sonucu ortaya çıkan metin, uygun paragraf düzeni ve gerekli noktalama işaretleriyle birlikte, konulan tahkik kriterleri çerçevesinde ortaya konmuştur.

EBÛ HAYYÂN EL- ENDELUSÎ'NİN HAYATI ve *İRTİŞÂFU'D- DARAB MİN LISÂNİ'L- 'ARAB ADLİ ESERİNİN TAHLİLİ*

Cafer Tayyar DOYMAZ

Danışman: Dr. Orhan PARLAK

I 13 Sayfa, 2006

SÜİFD / 22

211

İslâm'dan sonra gerçekleşen fetihler neticesinde İslâm coğrafyasının geniş alanlara yayılması ve Arapların diğer farklı kültür ve medeniyetlerle sıkı diyaloglar içine girmeye başlamaları Arap dilinin zamanla bozulmasına sebep olmuştur.

Ebu'l- Esved ed- Du'elî (67/686) ile başlayan ilk gramer çalışmaları çok kısa bir zamanda hızlanmış, bunun neticesinde de Basra ve Kûfe dil ekolleri meydana gelmiştir. Şunu kabul etmek gerekir ki Arap dilinin gramerinin oluşmasında bu ekollerin çok büyük katkıları vardır.

Çalışmamıza konu olan Ebû Hayyân el-Endelusî (654/1256) hicrî yedinci asrın ortalarında Endülü's'te dünyaya gelmiştir. Küçüklüğünden itibaren ilme çok büyük bir iştîyak duyan Ebû Hayyân, her nerede bir ders halkası bulmuşsa o halkaya iştirak etmiştir.

Biz bu çalışmamızda Ebû Hayyân'ın dilci yönünü göz önünde bulundurarak onun sarf ve nahve dâir kaleme almış olduğu, Arap dili için bir ansiklopedi niteliğinde olan *İrtişâfu'd-Darab min Lisâni'l-'Arab* adlı eserini inceledik.

Çalışmamız, giriş ve iki bölümden müteşekkildir.

Çalışmamızın giriş bölümünde nahiv ilminin kuruluşunu ve bu ilmin ortaya çıkışındaki sâikleri ve bunun neticesinde kurulan nahiv ekollerinden kısaca bahsettik.

Çalışmamızın birinci bölümünü ise Ebû Hayyân'ın hayatına tahsis ettik. Bu bağlamda onun doğumunu, çocukluk yıllarını, ailesini, ilim uğrunda yapmış olduğu seyahatleri ve dünya görüşünü konu edindik. Bunları araştırırken mümkün olduğunca ilk kaynaklara inerek çalışmamızı zenginleştirmeyi amaçladık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise *İrtişâfu'd-Darab min Lisâni'l-'Arab* adlı eseri inceledik. Öncelikle eserin çeşitli kaynaklarda küçük farklarla zikredilen isimlerine değindik. Ardından, eserin kaleme alınış sebebini ve eserin kaynaklarını incelemeye tâbi tuttuk. Bunların yanı sıra Ebû Hayyân'ın *el-İrtişâf*'taki metodundan, eserinde kullandığı şevâhiden bahsettik. Son olarak da *el-İrtişâf*'ta ele alınan konulara değindik ve eserin dünya kütüphanelerinde bulunan el yazmalarını konu edindik.

İNANÇ AÇISINDAN İNTİHAR

Murat TAŞDELEN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK

116 Sayfa, 2006

Toplumsal açıdan önemli bir sorun olan intihar olgusu diğer bütün toplumsal olgulara göre farklı bir özelliğe sahiptir. Bütün toplumsal olguların temelinde " insan yaşamını devam ettirebilme çabası" vardır. Oysa intiharda tam tersi söz konusudur. Telâffuzunun bile oldukça soğuk etki yarattığı intihar, kişinin kendi kendini kasıtlı olarak öldürme eylemi olarak açıklanabilir. İnsanların hayatlarına kıyma gibi bir fiile başvurmaların nedenlerinin başında inanç eksikliği gelmektedir. İnsanoğlu yaratılışı gereği inanan bir varlıktır. Yapılan araştırma ve değerlendirmeler sonunda, tarih boyunca hemen her toplumun inancının olduğunu görürüz. Dinî inanın insan hayatına etki edip etmediği tartışma konusu olsa da yapmış olduğumuz bu çalışma da bu değerden uzak kalan veya mahrum olan bireyin davranışlarında olumsuz neticeler meydana geldiği ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak,

bu çalışmada; intihar ve inanç sistemleri arasındaki ilişki teolojik ve sosyo-psikolojik açıdan ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda olayın güncel ve aynı zamanda çok önemli bir konu olduğunu kanaatine varılmıştır.

CEMÂLEDDİN EL-KÂSİMÎ'NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Süleyman ŞİRİN

Danışman: Doç. Dr. Mehmet EREN

80 Sayfa, 2006

Muhammed Cemâleddin el-Kâsımî (1283/1866-1332/1914), XIX. asrın sonlarıyla XX. asrın başlarında yaşamış olan mütefekkir, müceddid ve islahçı bir İslâm âlimidir.

Yaşadığı tarihi dönem, sadece doğup yetiştiği ve hayatının sonuna kadar ikamet ettiği Suriye açısından değil, bütün İslâm âlemi için de bir çözüme ve çöküş dönemidir. Ortamın bu olumsuz şartlarına rağmen o, çocukluğundan itibaren bütün ömrünü ilim ve irfan öğrenmekle, öğrendiklerini öğretmekle geçirmiş, ilmî şahsiyetini hem akfî hem de nakfî, hem klâsik hem de modern ilimlerle geliştirmiş, yenilemiş ve olgunlaştırmıştır.

Araştırmamız genel olarak bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın metodolojisini ve kaynaklarını ele aldık. Birinci bölümde Kâsımî ile ilgili genel bilgilere yer vermeyi uygun bulduk. Ayrıca Kâsımî'nin yetiştiği dönemin sosyo-kültürel durumu, ailesi, tahsil hayatı ve eserlerine yer verdik. İkinci bölümde ise Kâsımî'nin hadis ilmindeki yerini ortaya koymaya çalıştık. Onun hadislerle ilgili eserlerinden hareketle hadis ilmine katkılarını araştırdık.

Cemâleddin Kâsımî hadis usûlü alanında kaynak olarak kabul edilen değerli bir çalışma ortaya koymuştur. (*Kavâidü't-tahdîs min Fünûn-i Mustalahi'l-Hadîs*) Ayrıca Fikhü'l-Hadis konusuna dikkatleri çekmiştir. Onun bu alandaki çalışması hadis ilmine önemli katkı sağlamıştır.

SÜİFD / 22

Netice itibarıyla Cemâleddin Kâsımî'nin hadislerle ilgili eserleri incelendiğinde onun hadis ilmine ne denli katkılarının olduğu ortaya çıkmaktadır.

ARAP DİLİNDE KASEM

Muzaffer GEDİKOĞLU

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Muhiddin UYSAL

126 Sayfa, 2006

Tez, Arap dilinde kullanılan yemin harfleri, yemin fiilleri ve yemin kalıplarını içermekte ve üç ana başlıktan oluşmaktadır.

Birinci bölüm: Arap Dilinde Kasem. Bu bölümde kendi içerisinde beş ana başlıktan oluşmaktadır: Yeminin Tanımı, Yeminin Öğeleri, Yeminin Geliş Şekilleri, Yemin Harfleri ve Yemin Fiilleri. Bu bölümlerde kendi içerisinde çeşitli alt başlıklardan oluşmaktadır.

İkinci bölüm: Kur'an'da Kasem. Bu bölümde Kur'an'daki yemin âyetleri konuya ışık tutması açısından ele alınmıştır. Bu âyetlere yemin açısından bakılarak gramer yönü dikkate alınmıştır. Bu bölüm beş ana başlıkta oluşmaktadır:

Zikredilişine Göre Yeminler, Allah'ın Üzerine Yemin Ettiği Konular, Kur'an'da Yemin edilen zaman dilimleri, Yemin Edenlere Göre Yeminin Tasnifi, Mekke ve Medine Dönemine Ait Yeminler. Bu bölümlerinde kendi içerisinde alt başlıkları vardır. Âyetler gramere ağırlık veren tefsircilerin kitaplarından yararlanılarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm: Hadislerde Kasem. Bu bölümde Hz. Peygamber'in kullandığı kasem lâfızları ele alınmıştır. Bu bölüm iki ana başlıktan oluşmaktadır:

I. Hz. Peygamber'in Kullandığı Yemin Lâfızları

II. Hz. Peygamber'in Hadislerinde Geçen Yemin Kalıpları.

Tezin ana konusu Arap dili ve grameri açısından yemin konusudur. Kur'an'da ve hadislerde yemin ise ana konuya ışık tutması açısından alınmış olup âyetlerin ve hadislerin tamamen gramer yönüne ağırlık verilmiştir.

KELÂM'DA GÜNAH VE TEVBE

Mehmet YAMAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK

118 Sayfa, 2006

Dinî emir ve yasaklara karşı gelme ve yaratıcıya başkaldırmanın ortak adı olan günah ve insanı bu günahlardan arındıracak olan da tevbedir. Günah ve tevbe ilk insan Hz. Âdem'den bu güne insanoğlunun kaçınılmaz bir olgusudur. Bu çalışma, Günah ve tevbe kavramlarını naslar çerçevesinde Kelâmî açıdan ele

almak, insan üzerindeki etkilerini inceleyerek bu alanda bir araştırmanın ilk adımını atmaya amaçlanmaktadır. Giriş bölümünde günah ve tevbenin; sözlük ve terim anlamları tanıtılmış ve ardından günah-tevbe ilişkisi ortaya konmuştur. Birinci bölümde günah ve tevbenin tarifleri yapıldı. Kur'an'da konuların nasıl ifade edildiği üzerinde durularak dini mesnedleri ortaya konulmuştur. Günah çeşitleri, insanın günah işleme esnasındaki durumları ve tevbe çeşitleri, kâmil tevbede olması gereken hususlar ortaya konmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise mevzua Kelâmcılar açısından bakılmış Kelâmcıların günah ve tevbe anlayışları ortaya konmaya çalışılmıştır. Konunun fıkıh ve tasavvuf yönleri kendi sahalara bırakılmıştır. Çalışmamız neticesinde günah ve tevbenin hem fert hem toplum hayatında büyük bir öneme haiz olduğu müşahede edilmiş; günah işleyen insanların tevbe ile yeniden huzura kavuştuğu ve tevbe ile affedilmeyecek hiçbir günahın (kul hakkı hariç) olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

MÜNÂVÎ (1031/1621)'NİN HADİSÇİLİĞİ VE RAFU'N-NİKÂB 'AN KİTÂBİ'Ş-ŞİHÂB ADLI ESERİNİN TAHKİKİ

Abdulkadir BODUR

Danışman: Doç. Dr. Mehmet EREN

221 Sayfa, 2006

Adından da anlaşılacağı üzere, çalışmamız, Münâvî'nin Hadis ilmindeki yeri, metodu, Hadis ilmine katkıları ve bir şerh çalışması olan *Rafu'n-Nikâb 'an Kitâbi'ş-Şihâb* adlı eserini konu almıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Münâvî dönemindeki ilmî ve siyasî durum, hayatı, eserleri, ilmî kişiliği ve metodu incelenmiştir. İkinci bölümde, *Kitâbü'ş-Şihâb* ve müellifi, *Kitâbü'ş-Şihâb*'a dair diğer çalışmalar, *Rafu'n-Nikâb*'in yazma nüshalarının tanıtılması, Münâvî'nin bu eserde takip ettiği metot, kullandığı kaynaklar, eserin önemi ve bizim tahkikinde yaptığımız çalışmalar anlatılmaktadır. *Rafu'n-Nikâb*'in yer aldığı üçüncü ve son bölümle çalışmamız tamamlanmıştır.

SÜİFD / 22

215

İSLÂM MUHAKEME USÛLÜNDE ŞAHİTLİKTE DÖNMENİN KARARLARA ETKİSİ

Cemil LİV

Danışman: Prof. Dr. Saffet KÖSE

82 Sayfa, 2006

Şahitlikten rücû, mahkeme kararı öncesi, karar sonrası ve ceza infazı sonrası olmak üzere üç şekilde meydana gelebilir.

Mahkeme kararı öncesi meydana gelen rücûda delil ortadan kalktığı için dava düşecektir.

Mahkeme kararı sonrası ceza infazı öncesi şahitlerin beyanlarından dönmeleri dikkate alınacak ve davanın sonucunu etkileyecektir. Dava konusu had ve kısas gerektiren suçlarla ilgili ise, şahitlerin rücûları şüphe oluşturduğu için ceza düşecektir. Dava konusu muamelâtle ilgili ise, mahkeme kararı bozulmaz. Davacının aldığı malı iade etmesi gerekir.

Ceza infazı sonrasında şahitler beyanlarından dönmelerinde ise, yargılama süreci şahitlerin ifadeleri doğrultusunda sona erdirilmiş, hâkim kararını vermiştir. Kesin karar neticesinde verilen ceza infaz edilmiş ve yargılama süreci tamamen sonuçlanmıştır. Bu andan itibaren davada şahitlikte bulunan şahısların beyanlarından rücû etmelerinin, yalan yere şahitlik yaptıklarını söylemelerinin sonuçlanmış olan davaya hiçbir etkisi olmayacaktır.

KUR'AN'I OKUMAK ANLAMAK VE AMEL ETMEKLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Mesut KAYA

Danışman: Prof. Dr. İsmet ERSÖZ

162 Sayfa, 2006

Günümüzde Kur'an tefsiri çalışmaları farklı yöntemlerle bütün yoğunluğuyla devam etmektedir. Bu yöntemlerden günümüzde en sık başvurulan konu eksenli ve kavram tahliline dayalı Kur'an çalışmalarıdır.

Bu çalışmada konu eksenli ve kavram tahlili yöntemleri esas alınarak Kur'an-ı Kerim'de geçen; Kur'an'ı okumak, anlamak ve amel edilmekle ilgili temel kavramların incelemesi yapılmıştır. Kavramların tespitinde, taşıdıkları anlam da göz önünde bulundurulmuş, doğrudan ya da dolaylı olarak Kur'an'la alâkalı olmaları esas alınmıştır. Bu kavramlar, her üç bölümle ilgili olarak ele aldığımız konuları en etkili ve kapsamlı bir şekilde anlatmaları yönüyle tercih edilmiştir. Kavramların tercihindeki bir başka etken de ayetlerde geçme sıkları olmuştur.

Birinci bölümde Kur'an'ı okumakla ilgili; *kıraat*, *tilâvet*, *terfîl* olmak üzere üç kavram tespit edilmiştir. İkinci bölümde Kur'an'ı anlamakla ilgili; *tefekür*, *tedebbür*, *tezekkür* olmak üzere yine üç kavram ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Kur'an'la amel etmekle ilgili; *ittiba*, *itisam*, *itaat* ve *tilâvet* olmak üzere dört kavram üzerinde durulmuştur. Böylece toplam on kavram ele alınmıştır.

Çalışmamızda öncelikli olarak kavram, kapsamlı bir şekilde ele alınmış, kavramın Arap dilindeki gelişim süreci, kullanımları ve Kur'an'la birlikte kazanmış oldukları anlamlar üzerinde durulmuştur. Daha sonra kavramın Kur'an'daki kullanımlarını görmek açısından, konu ile ilgili ayetler bir araya getirilmiştir. Kavramlar

tek tek incelendikten sonra, kavramlar arası karşılaştırmaya gidilmiştir. Kavramların kendi aralarındaki benzerlik ve farklılıkları zikredilmiş, böylece bölümün genel bir değerlendirmesi de yapılmıştır.

Çalışmanın neticesinde görülmüştür ki, Kur'an'la ilgili kavramların her biri diğerini bütünler niteliktedir. Kavramlar bütün olarak düşünüldüğü zaman anlamlı bir mozaik oluşturmaktadır. Her bölüm kendi içinde anlam bütünlüğü oluşturduğu gibi, hem okumakla ilgili kavramların, hem de anlamakla ilgili kavramların amel etmeye yönelik olduğu da görülmektedir. Bu kavramlar da muhatap; esas amaca, amel etme noktasına götürmektedir. Dolayısıyla ne okumak anlamaktan ne de anlamak amel etmekten ayrı düşünülebilmektedir.

Kur'an'a muhatap olan ve inanan insanların ondan hakiki anlamda istifade edebilmeleri bu mozaığe bütün olarak bakabilmeleri ile mümkün gözükmektedir. Kur'an'daki kavramların birbirini destekler nitelikteki mesajları bizi bu sonuca götürmektedir.

İSLÂM HUKUKUNDA TEK TARAFLI HUKUKÎ İŞLEMLER

Emine GÜMÜŞ BÖKE

Danışman: Prof. Dr. Mustafa UZUNPOSTALCI

204 Sayfa, 2006

Bu tez çalışması bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın amacı, takip edilen metot ve kaynakların değerlendirilmesine ilişkin bilgilerin verilmesinin yanı sıra konunun hukuk sistemindeki yerinin belirtilmesi ele alınmıştır. Özellikle Roma hukukunda ve diğer hukuk sistemlerinde -Fransız, Alman ve İsviçre/Türk hukuklarında- tek taraflı hukukî işlemlerin nasıl yer aldığı kısa ve öz bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Tek taraflı hukukî işlemlerin İslâm hukuk sistematığı içindeki yerini belirlemeyi gaye edindiğimiz birinci bölümde, konumuza temel teşkil etmesi bakımından, hukukî işlemin tarifi, unsurları, sona ermesi ve borç kaynağı olarak ilişkisi üzerinde durulmuştur. Konuya genel bir bakıştan sonra İslâm hukukunda tek taraflı hukukî işlemlerin mahiyeti ele alınmıştır. Daha sonra konunun hukukî dayanağı ve hukukî niteliği üzerinde durularak bir bakıma tezin teorik zemini belirlenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm ise, tek taraflı hukukî işlemin türleri konusuna tahsis edilmiştir. Bazı konular mevcut kaynaklardaki bilgilerin tekrarı olarak değerlendirilebilir. Ancak bir tez çalışması içinde ilk defa ele alınan bir konu için bu durum, tarafımızdan gerekli görülmüştür. Burada şunu da belirtelim ki, tek taraflı hukukî işlemin türlerini el alırken İslâm hukuku kaynaklarında muamelât genel bölümü içinde mütalaa edilen konuları incelemeye çalıştık. Bu sebeple ibadete taalluk eden

nezir, yemin gibi hususlar konunun dışında tutulmuştur. Çalışmanın neticesinde elde edilen veriler Sonuç başlığı altında sunularak nihayetinde bizzat faydalanılan kaynaklardan oluşan bir bibliyografya verilmiştir.

PEYGAMBERLİK VE İSMET SIFATI

Necati Şahin

Danışman: Prof. Dr. Şerafeddin GÖLCÜK

109 Sayfa, 2006

İslâm inancının üç temel esası olarak bilinen ulûhiyet, nübüvvet ve ahiret konuları içinde en çok tartışılanı nübüvvet yani peygamberlik konusudur. Özellikle peygamberlerin insanlara ilettiği ilâhî mesajlar ve peygamberlerin fonksiyonuyla ilgili tartışmalar güncelliğini korumaktadır. Buradan hareketle konumuzun adı peygamberlik ve ismet sıfatı olarak belirlenerek, peygamberliğin gerekliliği ve peygamberlerin masumiyeti ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bundan maksat, ilâhî mesajları insanlara iletmek üzere gönderilen peygamberlerin her konuda ortaya koydukları dürüstlük ve masumiyet sınırlarını belirlemektir. Böylece insanların peygamberlik müessesesine olan saygı ve bağlılıkları da güçlendirilmiş olacaktır.

İslâm ve Kur'an perspektifinde sınırlandırılarak ele alınan çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde *nebi, resul* ve *peygamber* kavramlarının sözlük ve terim kavramları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde peygamberliğin önemi üzerinde durularak, insanların peygamberlere ihtiyaç duyduğu noktalar aktarılmaya çalışılmıştır. İkinci ve son bölümde peygamberlerin özellikleri ve sıfatları hakkında genel bilgiler verilmiş, özellikle peygamberlere has olan, hakkında birçok tartışmaların yapıldığı ismet konusu üzerinde durulmuş, peygamberlerin ismeti ile hakkında mezheplerin görüşlerine değinilmiştir. Son olarak uyarı niteliği taşıyan ayetler ve ismet bağlamında, bazı peygamberlerle ilgili görüşler ortaya konulmuştur.

B. DOKTORA

KUR'AN'IN ÖNERDİĞİ VASAT ÜMMET

Ahmet ÖZ

Danışman: Prof. Dr. İsmet ERSÖZ

218 Sayfa, 2006

Kur'an-ı Kerim'i incelediğimiz zaman, Allah'ın kâinata var olan her şeyi belli bir ölçü ve denge içerisinde yarattığına, insanoğlunun bu dengeyi koruması

ve buradaki düzeni örnek olarak dengeli olması gerektiğine dikkat çektiğini görürüz. Bu yüzden Allah, İslâm toplumunu *vasat ümmet* olarak nitelendirmiştir. Çalışmamız, dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, *vasat, ümmet* ve bu kelimelere yakın anlamlar ifade eden kelimelerinin lügat ve terim anlamları tespit edilmiş, aynı zamanda Kur'an'daki kullanımları da incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, İslâm dininin, hem inanç hem de ibadetler açısından *vasat* bir din olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu konularda insanların, özellikle melek, peygamber ve âhîret inancı açısından düştükleri aşırılıklara dikkat çekilmiş ve İslâm'ın bu konulardaki *vasat* ve ölçülü anlayışına vurgu yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, *vasat* insanlardan oluşan *vasat* bir toplumun genel özellikleri verilmeye çalışılmıştır. Burada özellikle, İslâm ümmetinin yaşadığı toplumlardaki temel ahlâkî esaslar tespit edilmeye çalışılmış ve Kur'an'ın bu konuda ortaya koyduğu ahlâkî ilkeler ve sosyal kurallar ortaya konularak bunlara uymanın gerektiği ifade edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, Allah'ın bize önerdiği *vasat* ümmeti oluşturmanın gereği ve bu toplumun nasıl oluşturulabileceği konusu üzerinde durulmuştur. Diğer yandan, İslâm ümmetinin birlik beraberlik ruhu içerisinde olması gerektiği ifade edilerek, ümmet bilincinin önemi ve bu bilince nasıl ulaşılacağı ifade edilmiştir.

YETKİ VE SİSTEM AÇISINDAN İSLÂM HUKUKUNDA BOŞANMA

İbrahim YILMAZ

Danışman: Prof. Dr. Orhan ÇEKER

342 Sayfa, 2006

İslâm hukuku, boşanmada “talâk, hul” ve tefrîk” şeklinde alternatifli bir sistem getirerek, bu konuda erkeğe olduğu gibi kadına ve hâkime de yetki vermiştir.

SÜİFD / 22

219

Klâsik İslâm hukuku doktrinine göre, boşanmada başvuru bu üç yöntemden biri olan “talâk”, mahkemeye veya diğer eşin rızasına başvurmaksızın -tek taraflı irâde beyânı ile- evliliği sona erdirmeyi, “hul”, kadının vereceği bir bedel mukâbilinde karşılıklı rıza ile boşanmayı, “tefrîk” de, belirli sebeplerin bulunması halinde hâkim kararıyla boşanmayı ifâde etmektedir.

Eşlerden her birinin bu üç yöntemden biriyle evliliği sona erdirme hak ve yetkisi olmakla birlikte, “talâk” hakkı öncelikle erkeğe, “hul” ve tefrîk” hakkı da öncelikle kadına verilmiştir.

İslâm hukukunun temel kaynakları olan Kur'ân ve sünnette boşanmada başvurulacak yöntemin şeklî yapısı, kesin ve net olarak ortaya konmamıştır. An-

cak, bu konuda devletin, değişen sosyal hayat şartlarına paralel olarak, zamanın şart ve icaplarına göre, kamu düzeni doğrultusunda, boşanmada gerekli hukukî düzenlemeler yapmasını ve boşanmaların sadece mahkeme kanalıyla olmasını sağlayacak bazı esaslara yer verilmiştir.

Bu da göstermektedir ki, İslâm hukukunun boşanmada getirmiş olduğu sistem evrenseldir. Değişik durumlarda, her toplum ve zamana göre uygun olan ile amel etmeye müsait bir yapıya sahiptir.

İBN RÜŞD'DE ULÛHİYET PROBLEMİ

Lütfü CENGİZ

Danışman: Prof. Dr. Şerafeddin GÖLCÜK

172 Sayfa, 2006

İbn Rüşd, objektif, tutarlı ve küllî bir bakış açısını yöntem olarak benimsemiş ve buna göre düşüncelerini ortaya koymuş bir filozof olarak, pek çok alanda söz söylediği gibi Kelâm alanında da değerlendirme ve yorumlarda bulunmuştur. Kelâm ilmini, "cedel ilmi" olarak isimlendiren İbn Rüşd, Kelâm ilminin metodunun da "cedel sanatı" olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışma, Kelâm problemleri içerisinde merkezî konumda olan ulûhiyet probleminin İbn Rüşd düşüncesinde nasıl şekillendiği sorusunu cevaplamayı amaç edinen bir araştırmadır. Bu çalışmada, ulûhiyet konusunun sınırlılıkları, İbn Rüşd'ün eserlerinde ele aldığı ve belirlediği şekliyle, Allah'ın varlığı ve birliği, Allah'ın sıfatları ile Allah'ın fiilleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca, İbn Rüşd'ün akıl-nakil anlayışı ve buna bağlı olarak onun tevil anlayışı vb. hususlar incelenmiştir. Fakih, mütekellim, filozof ve şârih olarak çeşitli eserleri olan İbn Rüşd'ün kelâmî yönüne bu araştırmada temas edilmiştir.

BELÂĞATTA TALEBÎ İNŞÂ (DİLEK BİLDİREN ANLATIMLAR)

Mustafa KAYAPINAR

Danışman: Prof. Dr. Tacettin UZUN

201 Sayfa, 2006

Söz (kelâm), haber ve inşâ şeklinde iki kısma ayrılır. Telâffuz edildiğinde dış dünyada karşılığı olan, bunun tabîî bir sonucu olarak da hakkında "doğru" ya da "yalan" hükmü verilebilen sözlere haber; telâffuz edilmesiyle var olan ve aynı zamanda bir eylem teşkil eden yahut hakkında doğru ya da yalan hükmü verilemeyen sözlere ise inşâ adı verilir.

Haber–inşâ ayırımı Arapça kaynaklarda, VII. yüzyılda yerleşik bir halde iken; batıda ancak 1950'lerde fark edilmeye başlanmıştır. John L. Austin ve John Searle'ün söz edimleri kuramı bunun bir sonucudur.

İnşâ, içerisinde “talep” faktörü bulunup bulunmamasına göre talebî ve gayr-ı talebî şeklinde ikiye ayrılır.

Talebî inşânın istifhâm, emir, nehiy, temennî ve nidâ olmak üzere beş üslûbu bulunmaktadır.

İstifhâm, muhataptan bir bilgiyi öğrenme talebi iken; emir bir işi yapmasını, nehiy yapmamasını, nidâ muhatabın konuşana yönelmesini, temennî ise beklenmeyen bir şeyin olmasını, istemektir.

Emrin hakîkî anlamı, bir fiilin meydana gelmesini muhataptan otoriter bir tarzda talep etmektir. Otuz bir adet mecâzî anlamı bulunmaktadır.

Nehyin hakîkî anlamı, muhataptan otoriter ve bağlayıcı bir tarzda fiilden kaçınmasını talep etmektir. On yedi tane mecâzî anlamı mevcuttur.

İstifhâm, önceden bilinmeyen bir şeyi “anlama, öğrenme isteği”dir. Talebî inşâ üslûpları içinde, belâğat açısından en zengin olanı istifhâmdır. Kırk civarında mecâzî anlamı vardır.

Temennî, meydana gelmesi imkânsız veya uzak ihtimal olması sebebiyle, umulmayan fakat arzu edilen bir şeyin talep edilmesidir. Kaynaklarda temennîye ait iki mecâzî anlamdan söz edilmiştir.

Nidâ, muhatabın konuşana yönelmesini talep şeklinde tanımlanmaktadır ve bu üslûba ait on kadar mecâzî anlam tespit edilmiştir.

CAFERÎ FIKHINDA BOŞAMA YETKİSİ

Ahmet NİYAZOV

Danışman: Prof. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU

225 Sayfa, 2006

SÜİFD / 22

221

“Caferî Fıkında Boşama Yetkisi” konulu tez çalışması ile bu mezhebin evliliği sona erdirme açısından yetki dağılımını teferruatıyla ele aldık.

İslâm mezhepleri içerisinde boşama yetkisi bakımından yelpazesi en geniş olan mezhebin Caferîlik olduğu kanaatindeyiz. Buna göre kadın, dolaylı olarak “Muhâle'a” ve mahkeme yolu ile boşanabildiği gibi bazı şartların zuhuru halinde kocanın yahut mahkemenin iznine gerek kalmadan nikâhı feshedebilir. Ayrıca kocanın talâk hakkını vekâleten kullanma yetkisine de sahiptir.

Erkeğin hür iradesi ile evliliği sona erdiren “talâk” hakkının yanında bazı hallerde akdi feshetme yetkisi bulunmaktadır.

Bunun yanında karı-koca ayrılma hususunda ortak karar alırlarsa kadının tazminat ödemesi karşılığında koca, talâk hakkını kullanarak onu boşayabilecektir ki, bu, Caferî fıkına has bir uygulama olup "Mübâra'e" adı altında "Muhâle'a" ve "Talâk"tan farkları olan boşama şeklidir.

Bazı hallerde mahkeme, hem müdahil olarak, hem de kadının başvurusu halinde "tefrîk" yetkisi ile evli çifti ayırır. Ayrıca hâkim, kocanın kaybolması yahut nafaka temin etmemesi gibi durumlarda kocanın iznine gerek kalmaksızın kadını boşayabilir ve bu boşama neticesinde kocanın bir talâk hakkı eksilir.

II. FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

A. YÜKSEK LİSANS

DUANIN STRESLE BAŞA ÇIKMA İLE İLİŞKİSİ

Pervin BÜYÜKYAĞCI

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Adem ŞAHİN

Yıl: 2005

Duanın stresle başa çıkma ile ilişkisini ele alan araştırma, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Girişte dua, stres, stresle başa çıkma tanımları hakkında ve bu konularda daha önce yapılan araştırmalardan bahsedilmektedir. Birinci bölümde dua, stres ve başa çıkma konusuna; ikinci bölümde araştırmanın teknik niteliklerine; üçüncü bölümde dua bağımsız değişkenleri ile stresle başa çıkma bağımlı değişkenleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bulgulara; dördüncü bölümde ise bulguların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

TÜRKİYE'YE YERLEŞEN TATARLARDA DİNÎ HAYAT VE ÂDETLER
(KONYA YÖRESİ ÖRNEĞİ)

Özcan GÖKÇEBAY

Danışman: Doç. Dr. Mehmet AKGÜL

124 Sayfa, 2006

Değişim olgusu, nesne ve olayların özünde var olan ve durmaksızın devam eden bir süreçtir. Tabii bir süreç olan değişim, insan ve topluma dair her alanda kendini göstermektedir. Toplumsal değişim süreci insanların inanış ve düşünüş tarzlarını, algılarını, değer yargılarını da değiştirerek dönüştürmekte, bu durum dinî tutum inanç ve değerleri de etkilemektedir.

Değişim olgusunu ortaya çıkaran birçok faktörden biri de, toplumsal yaşamda karşılaşılan ve önemli sonuçlar doğuran göç olgusudur. Bu çalışma, temel

olarak göç olayı ve ortaya çıkardığı değişimden hareketle, geçmişte göç olayını yaşamış olan Kırım Tatarlarının sosyal ve dinî hayatını ele almaktadır. Kırım Tatarları, karşılaştıkları Rus işgali sonrasında Osmanlı Devleti'nin son döneminde kendi yurtlarını bırakarak Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir.

Bu çalışma giriş dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, genel teorik çerçeve sunulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde yazılı kaynaklara dayalı olarak Kırım Tatarlarının siyasî tarihi, göçleri ve göçler sonrasında yerleşme durumları ele alınmıştır. Ayrıca göç olgusu ve bunun değişime olan etkisiyle beraber din, değişim ve göç ilişkileri sosyal bilimsel bakış açısıyla incelenmiştir. İkinci bölümde ise, seçilen örneklem çerçevesinde Tatarların sosyal yaşamları, grup içi ilişkileri, gelenekleri ile dinî inanç, tutum ve davranışları konu edilmiştir.

ERZİN İLÇESİ'NDE SOSYAL KÜLTÜREL DİNÎ HAYAT VE DİN EĞİTİMİ

Sümeyye Nergis KUŞ

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK

138 Sayfa, 2006

Tarih boyunca sosyal-kültürel-dinî hayat birbiri ile etkileşim içerisinde olmuştur. Bu etkileşim, toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Bu sebeple biz de "Erzin İlçesi'nde Sosyal Kültürel Dinî Hayat ve Din Eğitimi" adını taşıyan çalışmamız ile Erzin'in sosyal-kültürel-dini hayatını ve ilçede yürütülmekte olan din eğitimini araştırdık.

Araştırmamız bir alan araştırmasıdır. Veriler, belgesel kaynak derlemesi, anket ve gözlem yapılarak toplanmıştır. Erzin Müftülüğü'nün din hizmetleri sınıfı ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenleri ve meslek dersi öğretmenlerinden 42 kişiye, Erzin merkez ilk ve ortaöğretim okulu öğrencilerinden 228 öğrenciye anket uygulanmış ve bulgular Microsoft Excel Hesap Programı'nda analiz edilmiştir.

Araştırmamız ile Erzin'in sosyal-kültürel-dinî hayatının birbiriyle etkileşim halinde olduğu, bu etkileşimin uygulanmakta olan din eğitimine tesir ettiği, halkın bid'at ve hurafeleri de içerisinde barındıran bir inanç ve amel düzeyi olduğu, yürütülen din eğitimindeki metodik ve pratik eksikliklerden dolayı sağlıklı bir din eğitiminin verilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

SÜİFD / 22

223

KARİZMATİK LİDER ÖRNEĞİ OLARAK HZ. ÖMER

Muhammed Mustafa YÜKSEL

Danışman: Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

174 Sayfa, 2006

Araştırmamız iki bölümden oluşmakta olup, birinci bölümünde öncelikle lider ve karizma kavramları tanımlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca karizmatik liderin şahsî özellikleri, sosyal-psikoloji disiplini içerisinde vurgulanmıştır. Yine bu bölüm içerisinde genel geçer liderlik teorileri incelenmiş, bunlar ikisi doğudan, ikisi batı-

dan büyük siyaset kuramcıları olmak üzere Fârâbî, İbn Haldûn, Machiavelli ve Max Weber'in siyasî liderlik teorileri ile sınırlı tutulmuştur.

İkinci bölümde tezin ana konusu olarak, Hz. Ömer ve onun karizmatik liderliği ele alınmıştır. Bu bölümün başlangıcında, Hz. Ömer'in lider olarak benimsenmesinde etkin olan, hilâfeti öncesindeki sosyal konumu üzerinde durulmuştur. Öncelikle Hz. Ömer'in o dönemki kabile merkezli toplumsal yapılanmada, kendisinin sosyal konumunu belirleyici güçlü faktörler hakkında bilgiler verilmiştir. Hz. Ömer'i tarih sahnesine çıkartan Müslümanlığı kabul edişi, ayrı bir başlık altında ve farklı rivayetler aktarılarak sunulmuştur. Bu olayla İslâm tarihinin önemli bir öznesi olan Hz. Ömer'in, hilâfete getirilişine kadar ki devresi, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hz. Ebû Bekir dönemlerindeki filleri öne çıkarılarak iki başlık altında aktarılmıştır. Yine hilâfeti öncesinde, sosyal konumuna etki eden şahsiyetine ait hususiyetleri ve ilmî derinliği, Hz. Ömer'in şahsiyeti başlığı altında verilmiştir.

Hz. Ömer'in hilâfetinde sergilemiş olduğu liderliğini ise, Hz. Ömer'in karizmatik liderliği başlığı altında, onun karizmatik icraatlarını vurgulayan bir şekilde ele aldık. Evvelâ sevk ve idarede karizmatik özellikleri öne çıkarır bir biçimde halife olarak kişiliğini, fetih hareketlerinin sevkini ve idaresini, yöneticilerin denetlenmesini ayrı başlıklar altında inceledik. Karizmatik liderliğin nitelikleri arasında önemle belirtilen yenilikçi icraatlar çerçevesinde ise, Hz. Ömer'in hukukî, siyasî, ekonomik ve bayındırlık alanında gerçekleştirmiş olduğu yenilikleri irdeledik. Son olarak Hz. Ömer'in liderliğini, kuramlarını incelediğimiz Fârâbî, İbn Haldûn, Machiavelli ve Max Weber'in siyasî liderlik teorileri ile değerlendirdik.

BALIKESİR VE MERKEZ KÖYLERİNDE İMAM-HATİPLERİN MESLEKİ YETERLİLİĞİ VE YAYGIN DİN EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ

Ahmet Ali ÇANAKCI

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK

199 Sayfa, 2006

Bu araştırmanın amacı, din görevlerinin meslekî yeterliğini ve yaygın din eğitimindeki rolünü, kendilerine uygulanan anket verilerine dayanarak değerlendirmek, başarılı veya başarısızlıklarını tespit edip, başarısızlıklarının giderilmesine katkıda bulunmak amacıyla önerilerde bulunmaktır. Çalışma, giriş, iki bölüm ile sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

Giriş Bölümünde: Araştırmanın konusu, amacı, önemi, evren ve örneklem, sınırlılıklar, metod-teknikler, temel kavramlar ve konuyla ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Birinci Bölümde: Din görevliliği, din görevlileri hakkında genel bilgi, imam-hatip, vaiz, müezzin, imam-hatiplerde bulunması gereken vasıflar, imam-hatiplerin yaygın din eğitimindeki yeri, Balıkesir'de din hizmetleri, Balıkesir'de tarihî, kültürel ve dinî hayat hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci Bölümde: Bu bölümde araştırma konusunun değerlendirildiği 204 denekten elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Elde edilen bulgularla

ilgili olarak, örneklemin genel özellikleri, din görevlilerinin meslekî yeterlilikleri, bilgi düzeyi, meslekî yeterlilik sorunu, yaygın din eğitimi ve sosyal alanda din görevlisi, yaygın din eğitimi, cemaatle ve dernekle ilişkiler, sosyal ve dinî etkinlikler ile görevlilerin meslekî problemlerine ilişkin verilere ulaşılmıştır.

Son olarak, bulgu ve yorumlardan elde edilen sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

KUR'AN'DAKİ AZAP AYETLERİNİN VAAZ VE İRŞATTA KULLANILMASININ DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Paşa ODABAŞ

Danışman: Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

93 Sayfa, 2006

İnsanı tanımak ve anlamak en zor işlerden birisidir. Tabiatı itibarıyla insan ruhu hem korku hem de ümitle doludur. İnsan tabiatında korku ve ümit hisleri doğuştan mevcuttur ve hayatın akışı içerisinde çeşitli şekillerde tezahür ederler.

Azap ve rahmet ayetlerinin varlığı, insandaki korku ve ümit hislerinin gereğidir. Korku ve ümit duygusu olmayan hiçbir insan yoktur. İslâm, korku ve ümit çizgisinin ikisine birden dayanır. Önce her türlü bozuk veya anormal korkularla sapık ümitleri, istekleri siler atar sonra doğru istikamete yönlendirir.

Kur'an'da azap çok geniş bir yer tutmaktadır. Azap tek başına kullanılmakta, rahmet ayetleriyle iç içe sunulmaktadır. Kur'an azabın mahiyetini, sebebini, prensiplerini izah etmektedir.

Kur'an azaptan önce özellikle rahmeti hedeflemekte ve öne çıkarmaktadır. Öyleyse din eğitimcileri de azabı adeta bir eğitim aracı olarak kullanmaktan vazgeçmeli, rahmeti ön planda tutmalıdırlar.

İslâm eğitiminin her alanında olduğu gibi vaaz ve irşat alanlarında da azap-rahmet dengesi kurulmalı ancak hitap edilen kişi ve toplulukların durumları ve özellikleri göz ardı edilmemelidir. Bununla beraber Allah'ın rahmetinin her şeyi kuşattığı ilkesi unutulmamalıdır.

SÜİFD / 22

225

YENİLENEN ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ ve AHLÂK BİLGİSİ DERSİ ON BİRİNCİ VE ON İKİNCİ SINIF MÜFREDAT PROGRAMININ KAVRAM HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ

Rukiye ÇOLAKOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Din Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yapmış olduğumuz bu çalışma *Yenilenen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi On Birinci Ve On İkinci Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşleniş* adını almaktadır.

Çalışmamızın amacı; din öğretiminde kullandığımız kavram haritası tekniğini yenilenen ortaöğretim müfredat programında uygulamaktır. Gelişen dünyada bilginin hızına ulaşabilmek için eğitimdeki her yeniliğe açık olmak gerekir. Gün-

müzde görsel materyaller kullanarak eğitim-öğretimde başarıyı elde etmek daha doğru bir yol olarak görülmektedir.

Din gibi önemli bir alanda, doğru bilgiyi öğretmek, biz eğitimcilerin problemleri arasındadır. Bu çalışmada Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde kavram haritası tekniğini ele alarak dinin soyut kavramlarını somutlaştırmaya çalıştık.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kavram nedir? Kavram haritası nedir? Kavram haritasının hazırlanışı gibi teorik konularda bilgi verdik. Birinci bölümde on birinci sınıf müfredat programının kavram haritasında işlenişi, ikinci bölümde on ikinci sınıf müfredat programının kavram haritasında işlenişi yer almaktadır.

Yapılan bu çalışma Din eğitimindeki bir boşluğu tamamlamak üzere meydana getirildi. Tüm eğitimcilere fayda getirmesi temennisiyle diğer çalışmalara ışık tutmasını dileriz.

DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN NURETTİN TOPÇU'NUN ESERLERİNDE DİNDAR TIPLER

Ahmet ÖZER

Danışman: Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

86 Sayfa, 2006

Nurettin Topçu, eserlerinde iki çeşit dindarlıktan bahseder. Bunlar şekilci ve samimi dindarlıktır. Şekilci dindarlık Nurettin Topçu tarafından benimsenmez. Bu dindarlığın en belirgin özelliği dinî ritüellere sıkı sıkıya bağlı oldukları halde ciddi ahlâkî zafiyetlerinin olmasıdır. Nurettin Topçu samimi dindarları benimser. Onun temel özelliği ibadetlerine sıkı sıkıya bağlı olmamalarına rağmen, toplumsal görevlerini ibadet gibi yapmaları ve ahlâkî sorumluluklarını bilmeleridir. Almış oldukları yanlış din eğitimi sonucu, şekilci dindarlar dinî yaşayışlarında aşırılık gösterirler. Nurettin Topçu'ya göre şekilci dindarlar, bireylere erken yaşta, hayatı boyunca, sağlıklı din eğitimi vererek önlenabilir. Sağlıklı din eğitimi için felsefe gereklidir. Nurettin Topçu'ya göre felsefesiz din eğitimi toplumun ihtiyacı olan bireyler yetiştiremez.

CEZAEVLERİNDE DİNÎ YAŞANTI VE DİN ALGISI: KONYA ÖRNEĞİ

Erhan TECİM

Danışman: Doç. Dr. Bünyamin SOLMAZ

160 Sayfa, 2006

Mahkûmiyet altında olan insanların özgür olmadığı ve birçok alandan soyutlandığı bir gerçektir. Bu soyutlama dolayısıyla toplumsal bir değere ve işlerliğe sahip olan dinî yaşantı ve mahkûmların bulunduğu bu ortamda din algısı değişikliğe uğramaktadır.

Bu değişiklik iki yönlü olabilmektedir. Hapishaneye girdikten sonra dindarlaşan kişiler olabildiği gibi, daha da dinden uzaklaşan kişiler göze çarpmıştır.

İşlenen suçun türüne göre dindarlık durumunun değişebileceği düşünülebilir ancak araştırma sonucuna göre belirgin bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Önemli bir nokta ise E tipi cezaevi ile Yarı Açık cezaevi mahkûmları arasındaki farktır. Araştırmamıza göre birçok açıdan Yarı Açık cezaevi, E tipi cezaevinden daha olumlu değerlere sahip olmuştur.

Araştırmaya ilişkin değerlendirmelerimiz ve tablolarımız uyarınca cezaevlerinde olmanın dinî ibadetleri yerine getirmede engel teşkil etmediği ve insan haklarına aykırı bir durum olmadığı açıkça görülmüştür.

YENİLENEN ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ 9. VE 10. SINIF PROGRAMININ KAVRAM HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ

Perver GERÇEKÇİOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

194 Sayfa, 2006

Bugün, her alanda sürekli baş döndürücü bir değişim ve gelişimin yaşandığı ve bilgi üretiminin olanca hızıyla arttığı bir dünyada mevcut bilgi yığınlarını ezberleyen değil; bilgiye ulaşma yollarının bilen ve bilgiyi günlük yaşamın problemlerini çözme amaçlı kullanabilen bireyler yetiştirmek en önemli problemlerden birisidir.

Bu nedenle okulda verilen eğitim-öğretim faaliyetleri çağın gerekleriyle uygun hale getirilmeli, klâsik yöntem ve tekniklerin yerine yeni ve daha üst düzey bilişsel gelişme olanak tanıyan değişik araçlar denenmeli ve okulun fonksiyonelliği artırılmalıdır.

Bu noktada kavram haritası, pek çok olumlu sonucun elde edilmesine olanak tanıyan ve klâsik kavram öğretim tekniklerine alternatif teşkil eden, bireyin bir konudaki bilgilerini nasıl örgütlediğini ortaya koyan şematik bir yapıdır. Ayrıca ezbere öğrenme yerine anlamlı öğrenmeye imkân tanıdığı, eski bilgilerle yeni bilgiler arasındaki transferi kolaylaştırdığı ve kavramlar arası ilişkiyi görsel hale getirdiği için pratik işlevi yüksek bir öğretim materyalidir.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi gibi soyut kavramların yoğunluk kazandığı öğrenme alanlarında kavram haritası tekniğinden yararlanmak ezbere öğrenme yerine anlamlı öğrenmeyi destekleyecek, hem öğrenci, hem öğretmen açısından öğretim sürecini daha farklı ve ilginç hale getirecek, derslerin verimliliğini arttıracaktır.

GENEL EĞİTİM İÇERİSİNDE İNANÇ VE DAVRANIŞ BÜTÜNLÜĞÜ- NÜN YERİ VE ÖNEMİ

Mücadele KARADAVUT

Danışman: Prof. Dr. Abdullah Özbek

73 Sayfa, 2006

İnsanın yeryüzünde var oluşundan beri, yaşantısına baktığımız zaman, onun hiçbir zaman inançsız yaşamadığını görmekteyiz. Hangi insan olursa olsun basit ve batıl da olsa bir inanca sahiptir.

İnanç, sevgi ve korku duygularını bir arada ihtiva eden bir kavramdır. Bu nedenle iman duygusu sevgi ve korkudan kaynaklanarak sonradan ümit, bağlanma ve hayranlık duygularına dönüşmektedir.

Bütün bu duyguların verildiği yer, kişinin çevresidir. Çevre faktörünün ilk ve en önemli unsuru ise ailedir. Çünkü aile, ona en yakın ve kişinin üzerinde en çok söz sahibi olan ilk müessesedir.

Kişi de doğru inancın oluşması için doğru bir bilgi ile beslemek ve bu bilginin bilinç haline gelmesi gerekmektedir. Bilinç haline gelmemiş bilgi, doğru olsa dahi etkisiz bilgidir. Güvenilir ve tutarlı bilgiler üzerine kurulu düşünceler, insanın iyi ve doğru olanı yapıp bunları hayata geçirmesine vesile olur. Ancak bu inancın yaşaması için, doğru ve iyi olması yetmez, ayrıca o inancı yaşatacak ehil insanların bulunması gerekir. Bu sayede gelecek nesillere, ruh ve beden gelişimleri dikkate alınarak verilen bir dinî eğitim sayesinde inanç ve davranış bütünlüğü sağlanmış olur.

FETVA SORUNLARINA YANSIYAN KADIN PROBLEMLERİ

Zuhal ARSLAN

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK

101 Sayfa, 2006

Fetva Sorunlarına Yansıyan Kadın Problemleri adlı araştırmamızda toplumda var olan din eğitimi ile ilgili ihtiyaçlar tespit edilmektedir. Araştırma üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amaç ve önemi, hipotezleri ve sınırlılıkları; ikinci bölümde din eğitimi, kadın mefhumu, dinî danışmanlık ve ilgili yayınlar ortaya konmaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümünde İstanbul ve Konya Müftülükleri Bayan Fetva Birimine gelen sorular incelenerek konularına göre tasnif edilmiştir. İki şehrin yaşam şekilleri karşılaştırılmıştır. Kadınların problemlerine çözüm bulmak amacıyla müftülükleri aradıkları görülmüştür.

Müftülüklere gelen soruların içeriğini incelediğimizde günümüz kadınının hayatın her aşamasında değişik sorunlarla karşılaştığını görmekteyiz. Kadın, aile içinde yaşadığı şiddetten ticari hayatta karşılaştığı sorunlara kadar müftülüklere sorular yöneltmektedir. Bu problemler araştırmada ele alınarak kadınların dinî bilgilene noktasındaki eksiklikleri tespit edilerek çözüm önerileri getirilmektedir.

GAZÂLÎ'DE TASAVVUF FELSEFESİ

Servet ALTUNTAŞ

Danışman: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

87 Sayfa, 2006

Bu çalışmada, ünlü İslâm düşünürü Gazâlî'de Tasavvuf Felsefesi konusu incelenmiştir. Tez, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Tasavvuf ve Felsefe tanımı üzerinde durulmuştur.

1. bölümde Gazâlî'de Bilgi Meselesi; genel olarak bilgi, bilginin teşekkülü, Gazâlî ve bilgi problemi, bilginin kaynağı, bilgi-önerme çeşitleri, metafizik bilgi ve imkânı ile tasavvufî bilgi konuları etrafında ele alınmıştır.

2. bölümde ise, Gazâlî'nin Tasavvuf Felsefesinde Psikolojinin Yeri; akıl, nefis ve mertebeleri, kalp, kalpte bilginin doğmasını engelleyen hususlar, kalp hastalıkları ve kalp gözü ile ruh, ruhun mahiyeti, ruh-beden münasebeti, beşer ruhunun mertebeleri ve canlı varlıklarda bulunan nebatî, hayvanî ve insanî ruh konuları irdelenmiştir.

B. DOKTORA

EBÛ SAÎD MUHAMMED HÂDİMÎ'DE BİLGİ MESELESİ

İrfan GÖRKAŞ

Danışman: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

205 Sayfa, 2006

Ebû Saîd Muhammed Hâdimî, 1113/1701'de Konya'nın Hadim ilçesinde doğdu. İlk eğitimini Hadim'de tamamladıktan sonra ikinci eğitimini Konya Karatay Medresesi'nde sürdürdükten sonra Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da Kazabadî'nin derslerine devam eder. Burada eğitimini tamamladıktan sonra Hadim'e medresesine geri döner.

1147/1734-35'de babası ölür. Aynı yıl Hâdimî, Osmanlı Sultanı Mahmud tarafından İstanbul'a davet edilir. Fakat Hâdimî, İstanbul uleması tarafından sadece fıkıh, ferâiz vb bilmekle, aklî ilimleri bilmemekle suçlanır.

İslâmî ilimlerin çoğunda birçok eseri vardır. 1176/1762'de Hadim'de vefat eder.

Ebû Saîd Muhammed Hâdimî, bilgi meselesini, zat-araz ilişkisi olarak düşünür. Hâdimî'ye göre bilgi problemi, zata arız olan arazları araştırmaktan ibarettir. Nefis, konusunda İbn Arabî ve Platon gibi, nefsin güçleri ve akıl konusunda İslâm filozofları gibi düşünür. Fakat onlara, mutasavvıfların, kalb, ruh, sır, hafî, ahfâ gibi letâifî iç duyular olarak ilâve eder. Filozofları tekfirle suçladığı üç noktada Gazâlî'yi takip eder. Faal akıl ve peygamber muhayyilesini ortak ve aynı kabul eder. Kur'an'ı zorunlu ilim olarak ortaya koyar.

FELSEFENİN GÖZÜYLE KUR'AN'DA KÖLELİK VE CARIYELİK

Şafak BARAN

Danışman: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

418 Sayfa, 2006

İnsan özgürlüklerine çok önem verildiği bir dönemde *Felsefenin Gözüyle Kur'an'da Kölelik ve Cariyelik* adı altında yapmış olduğumuz bu doktora çalışmasında, tarih boyunca özgürlüklerin kısıtlanması, yok olması anlamına gelen kölelik müessesesini incelemeye çalıştık. Kur'an'ın köle ve cariyeye bakış açısını ve onlar hakkındaki hükümlerini tespit yoluna gittik.

Felsefe gözüyle Kur'an'a bakmak ne demektir? Kölelik terim olarak neyi ifade eder? Köle mahiyet ve özellikleri açısından kimdir? Kur'an köle hakkında ne der? Kur'an köleliği meşru sayar mı? Kur'an'ın köle ve efendiye yaklaşımı ve bakış açısı nedir? Kur'an köleliği kaldırabilmiş midir? Eğer kaldırmışsa ne ölçüde kaldırmıştır? Tarih boyunca var olan köleliğin kaynak ve sebepleri nelerdir? Öncelikle bu vb. soruların cevaplarını aramaya çalıştık.

Bilindiği üzere İslâm dininin iki temel kaynağı vardır. Bunlar Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünnetidir. Fakat biz temel olarak birinci kaynağı yani Kur'an'ı esas aldık. Gerektiğinde de sünnete başvurduk.

Kur'an'ın kölelik ve cariyelik hakkında verdiği hükümler, inanan için bir problem teşkil etmez. Ancak Felsefe, karakteri gereği kaynağı ne olursa olsun her bilgiyi, her değeri, her hükmü ele alıp sorgular. İşte biz de bunu yapmanın gayretinde olduk. Kur'an'ın kölelik ve cariyelik hakkındaki hükümlerini felsefi gözle sorguladık. Gördük ki, bugün bile kölelik ve cariyelik meselesi tam olarak çözülmüş değildir. Her ne kadar çağımızda köleliğin etkileri azalmış, kaynakları kurutulup yasaklanmışsa da açıkça söylemek gerekir ki, çeşitli savaşlar var olduğu müddetçe köleliğin durumu hakkında kesin bir cevap verme imkânı bulamamaktayız.

Konunun zorluğunu biliyoruz. Bu nedenle fazla teferruata girmeden öz olarak neyi verebiliriz üzerinde düşündük. Sonuçta bu çalışmada yaptığımız şey ise bilinenlerden hareketle, felsefi bir nazarla kendimize göre bazı çıkarımlarda bulunmak oldu.

L. WITTGENSTEIN'İN *TRACTATUS*'UNDAKİ MİSTİK İÇERMELER

Hüseyin Pala

Danışman: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

132 Sayfa, 2006

Ludwig Wittgenstein'in felsefi düşüncü genel olarak onun şu iki kitabı çerçevesinde inceleme konusu edilir: *Tractatus Logico-Philosophicus* ve *Philosophical Investigation*. Wittgenstein *Tractatus*'ta felsefeyi, dili açık kılan bir etkinlik ve onun vazifesini de dil analizi ve dil eleştirisi olarak belirler. Bu tez, dilseltelbencilik (*Sprachsolipsistisch*)le birlikte dil içinde dile dair konuşulamaya-

cağı şeklindeki iddiaya da hayatîyet kazandırır. Bu iddia Wittgenstein ile Viyana Çevresi filozofları arasında bir düşünsel ayrılığa da yol açar. Bunun yanında mantıksal olarak doğru olan cümlelerle sentetik olarak doğru olan cümleler arasındaki farkı Wittgenstein, onların mantıksal formunun doğruluğunda bulur. *Tractatus*'un bu temel tezleri, bizzat *Tractatus* içerisinde de bir farklılık oluşturur. Onun son kısmı, zorunlu olarak dünyanın dışında kalan şeylerden bahseder. Bu şeyler her şeyden önce dilin tarama alanı dışında kalan şeylerdir ve Wittgenstein bunları mistik şeyler olarak nitelendirir. Wittgenstein'in mistik olarak nitelendirdiği şeyler, dinsel ve felsefi mistisizmlerin tanımladığı mistik durumlardan farklıdır. Buna rağmen, dilin mantıksal analizi aracılığıyla *söylenebilir olanların* belirlenmesi girişiminin bizi en baştan mistik içerimlerle karşı karşıya getirdiği söylenebilir. Bu tezde *Tractatus* bağlamındaki mistik içerimleri Dil, Dünya, Mantık, Ben, İrade ve Merdiven kavramları dolayımında ele alarak ortaya koymaya çalıştık.

III. İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI

A. YÜKSEK LİSANS

DÂRENDE SADRÂZAM MEHMET PAŞA İLÇE HALK KÜTÜPHANESİ'NDEKİ EL YAZMALARINDAKİ TEZHİP ÖRNEKLERİ

Tanyu Yağmur TURGUT

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAYCI

Yıl: 2005

Dârende Sadrâzam Mehmet Paşa İlçe Halk Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserlerden tezhip ihtiva eden 27 eserin incelenmesinden oluşan bu çalışma, bir giriş ve yedi bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, çalışmanın amacı ve önemi ve araştırmada izlenen yöntem ele alınmıştır. Birinci bölümde, Türk İslâm tezhip sanatının dönemleri ve özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, tezhibin tarifi ve kullanılan malzemelerin geleneksel kullanımları, elde edilmiş yöntemleri ve bugünkü kullanımlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde, tezhip yapmak için kullanılan malzemelerin nasıl hazırlandığı ve tezhip uygulamalarındaki yöntemlere yer verilmiştir. Dördüncü ve beşinci bölümde, tezhipte kullanılan kompozisyon ve motiflerin kaynakları, kullanım alan ve kuralları, tezhipte rengin nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Bunun yanında tezhip sanatının kullanım alanları ele alınmıştır. Altıncı bölümü katalog oluşturmuştur. Eserlerin yazıldığı tarih, müellifi, hattatı ayrıca eserin boyutları, ciltleri, yazı özellikleri verilmiştir. Eserlerin tezhiplerinin renk, kompozisyon özellikleri, kullanılan motifler, boyama teknikleri incelenmiştir. Yedinci bölümde, eserlerin incelenmesinden elde edilen bulgulara dayalı olarak bir değerlendirme yapılmıştır.

SÜİFD / 22

231

ABBÂSÎLER DÖNEMİNDE SİYÂSÎ VE DİNÎ SEMBOLLER

RAMAZAN ÖREN

Danışman: Prof. Dr. İSMET KAYAOĞLU

124 Sayfa, 2006

Abbâsîler yaklaşık beş asır boyunca İslâm dünyasında varlığını devam ettirmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde İslâm dininin kendi değerleri ile yerleşik bulunduğu coğrafyadan aldığı değerleri harmanlamış ve ortaya bir medeniyet çıkarmıştır. Ortaya konan değerlerin sembolik ifadesi birçok alanda kendini göstermiştir. Resmî ya da sivil alanda birçok unsur değişik anlam yüklemesine uğramıştır. Halifelik sembolleri, kıyafetler, merasimler, lâkaplar bu anlamda belirgin alanlar olmuştur. Özellikle siyah renk Abbâsîlerin sembol rengi olmuştur. Mühür, asa, hutbe okutma, para bastırma gibi unsurlar hâkimiyet alâmeti olarak kabul görmüştür. Müslümanlar kendilerini diğer din mensuplarından ayıran kıyafetler giymiştir. Törenler dinî ve resmî anlamda kutlanan günlerde icra edilmiştir. Özellikle hac merasimleri ayrıcalıklı hale gelmiştir.

TABERÎ TARİHİNDEKİ TÜRKLERLE İLGİLİ RİVÂYETLERİN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ (HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDEN EMEVÎLERİN SONUNA KADAR)

Ali DADAN

Danışman: Doç. Dr. İSMAIL HAKKI ATÇEKEN

124 Sayfa, 2006

Türklerle Araplar arasındaki ilişki İslâm öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Sâsânî İmparatorluğu yıkılmadan önce dolaylı bir şekilde başlayan ilişkiler, İslâm ordularının Sâsânîleri yıkması sonucu doğrudan bir şekle dönüşmüştür. Bu nedenle bu döneme ait Türklerle ilgili bilgileri Arap tarih kaynaklarında bulmak mümkündür.

Bu çalışmada Arap tarih kaynaklarının en meşhuru olan *Târîhu't-Taberî* adlı eserde bulunan Hz. Peygamber döneminden Emevîler dönemi sonuna kadar olan devreyle alâkalı Türklerle ilgili rivayetler tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca son bölümde Taberî'den daha önce yaşamış iki İslâm tarihçisi olan Ya'kûbî ve Belâzürî'nin eserlerindeki rivayetlerle karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonunda konuyla ilgili haritalar verilirken araştırmacılara ışık tutması açısından bir de eşzamanlı tablo yer almaktadır.

CA'FER B. EBÎ TÂLİB HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Arif OKUMUŞ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR

77 Sayfa, 2006

Ca'fer b. Ebî Tâlib Hayatı ve Şahsiyeti başlığı altında, Hz. Muhammed döneminde yaşamış ve İslâm tarihinde önemli bir yeri olan Ca'fer b. Ebî Tâlib'in hayatı ve şahsiyeti incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde Hz. Ca'fer'in askerî, idarî, ilmî, ahlâkî yönleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Bu araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın kaynaklarıyla birlikte Ca'fer b. Ebî Tâlib'in Müslüman olmadan önceki hayatı, birinci bölümde Hz. Muhammed dönemindeki hayatı incelenmiştir. İkinci bölümde ise Ca'fer b. Ebî Tâlib'in şahsiyeti ve vefatı ele alınmıştır.

Hz. Ca'fer'in Müslüman olmadan önceki hayatı incelenirken, amcası Abbâs'ın himayesine girişi ve ailesi üzerinde durulmuş, anne babası, kardeşleri, eşi ve çocukları hakkında bilgiler verilmiştir. Hz. Muhammed'in görevlendirmesiyle çeşitli hizmetlerde bulunan Ca'fer b. Ebî Tâlib'in yapmış olduğu bu görevler tez içinde ayrı ayrı ele alınmıştır. Hicretin altıncı yılında Habeşistan'a giden ikinci muhâcir kafilesine yapmış olduğu başkanlık, Necâşî'nin huzurunda Müslümanları savunması, hicretin sekizinci yılında yapılan Mu'te Savaşı'na ikinci komutan olarak katılması ve çetin geçen savaşın sonunda şehit edilmesi üzerinde durulmuştur. Hz. Ca'fer'in idarî ve askerî yönü, ahlâkî özellikleri, ilmî kişiliği ve vefatı konuları da ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Araştırma sonunda varılan kanaatler ise sonuç bölümünde belirtilerek tez tamamlanmıştır.

SEBEP VE SONUÇLARIYLA TEBÜK GAZVESİ

Özgül ŞAHİN

Danışman: Prof. Dr. Ahmet ÖNKAL

106 Sayfa, 2006

Müslümanlar ile Bizans İmparatorluğu arasında Mu'te Savaşı'na kadar sıcak temastan bahsedilemez. Mu'te Savaşı'nda karşı karşıya gelen bu iki taraf bu savaş ile birbirlerinin gücünü fark ettiler. Daha sonra Hz. Peygamber gelen haberler üzerine Bizans'a doğru sefer düzenlemeye karar verdi. Maddî-manevî pek çok sıkıntılara rağmen büyük bir ordu hazırlandı. Uzun ve zor bir yolculuk sonunda Tebük'e ulaşıldı. Ancak orada herhangi bir ordu ile karşılaşmadı. Bunun üzerine Bizans Kralı Heraklius'a elçi ile bir mektup gönderildi. Civar kabileler ile anlaşmalar yapıldı. Hz. Peygamber Tebük'te biraz kaldıktan sonra geri dönmeye karar verdi. Dönüş sırasında münafıkların yaptırdığı Dırar Mescidi'ni yıktırdı. Sefere katılmayıp geri kalanlar hakkında Hz. Peygamber farklı uygulamalar yaptı. Bizans gibi büyük bir devlete karşı düzenlenen bu seferin de pek çok getirisi olmuştur.

Bu sefer ile Müslümanların konumu daha da güçlenmiştir. Siyasî, ekonomik, dinî, sosyal ve psikolojik pek çok sonuçları olmuştur. Hz. Peygamber'in son seferi olması sebebiyle de çok önemli bir seferdir.

HALİFELİĞİN OSMANLILARA GEÇİŞİ SORUNU

Murat EROĞLU

Danışman: Prof. Dr. İsmet KAYAOĞLU

95 Sayfa, 2006

İslâm Tarihi'nin en önemli konularından birisi olan halifelik, Hz. Peygamber'in vefatından itibaren İslâm dünyasının gündemine girmiş ve günümüze kadar da gündemde kalmaya devam etmiştir. Halifelüğün Kureyşîliği konusunda ilk dönem uleması genellikle Hz. Peygamber'in "*İmamlar Kureyş'ten olur.*" hadisine muhalefet etmek istememişlerdir. Fakat hadisteki ifadenin, dönemin şartları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini, dolayısıyla gücü elinde bulunduranın iktidara geçtiğini ve tarihî hadiselerin de bunu desteklediğini savunan âlimler de olmuştur. Osmanlı hilâfetine getirilen en önemli eleştirilerden birisi bu konudur.

Osmanlı hilâfetine getirilen diğer bir eleştiri de halifelüğün son Abbâsî halifesi III. Mütevekkil tarafından Selim I.'e resmî bir törenle devredildiğine dair bir bilginin ana kaynaklarda yer almaması hususudur. Burada halifelik tarihinin hiçbir döneminde böyle bir resmî törenin olmadığı, halifelik hakkının sadece saltanata veya bir devir teslimine dayanmadığı ve halifelikle ilgili diğer hukukî esasların dikkate alınmadığı görülmektedir. Zira hilâfetin intikali için böyle bir merasime şer'an ihtiyaç bulunmadığı gibi, halife unvanının kullanılmasının meşruluğu da buna bağlı değildir. Nitekim ulema da bu meseleyi Osmanlı hilâfeti'nin bir zaafı olarak değerlendirmemiştir.

Bu konunun o dönemin kamuoyunda tartışılmaması ve Osmanlı hilâfeti'nin genel bir kabul görmesi de ancak bununla açıklanabilir.

KLASİK İSLÂM DÖNEMİNDE ULAŞIM (ABBÂSİLERİN SONUNA KADAR)

Ahmet EROL

Danışman: Prof. Dr. İsmet KAYAOĞLU

143 Sayfa, 2006

İslâmiyet'in yayılına yakın yıllarda Araplar, kurak bölgeler ve çöllerde yaşıyorlardı. Bu bölgede ticarî hayat canlı idi. Ticarî faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için seyahatlere çıkıyorlardı. Bu seyahatleri esnasında yolları ve yollarda durup dinlendikleri menzilleri iyi biliyorlardı. İslâmiyet'ten sonra yapılan fetihlerle sınırlar genişledi. Müslümanlar hac ibadetini yerine getirmek ve farklı bölgelere dağılmış olan sahabe ve onların talebelerinden ders alabilmek için seyahatlere başladılar. Hilâfet merkezinden çıkan emir ve fermanların hızlı bir şekilde yerlerine ulaştırılması, ticarî faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi, yolcuların hızlı ve güvenli bir şekilde

seyahat edebilmeleri için ulaşımaya çok önem verildi. Emevî halifeleri ulaşımaya çok önem verdiler. Devletin başkenti olan Şam, yolların kesiştiği durak noktasıydı. Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya kadar kervan yolları mevcuttu. Bu dönemde Belh, Buhara ve Semerkant gibi şehirler yeniden canlandı. Emevîler döneminde ulaşımın rahat yapılabilmesi için yollar üzerinde hanlar, ribatlar inşa edildi. Abbâsîlerde Emevîler gibi ulaşımaya çok önem verdiler. Bu dönemde Bağdat anayollarının merkeziydi. Anadolu içlerine, Azerbaycan'a, Orta Asya'ya ve Kuzey Afrika'ya uzanan yollar mevcuttu. Hac yollarına ve posta yollarına da çok önem veriliyordu. Orta Asya'ya ve Kuzey Afrika'ya uzanan yollar mevcuttu. Yolcuların yolda dinlenebilmeleri için hanlar, ribatlar, posta menzilleri inşa edilmişti.

SÜFYÂNÎ-EMEVÎ HALİFELERİNİN FETİH SİYASETLERİ VE SONUÇLARI

Hakan BOZBURUN

Danışman: Doç. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN

99 Sayfa, 2006

Bu araştırmamızda, Hz. Peygamber'in vefatından itibaren elli sene zarfında Horasan'ın fethedildiği, Türkistan içlerine ve Atlas Okyanusu kıyılarına kadar fetihler gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Bu ani gelişmeyi, halkların birbirleriyle olan ilişkilerini sebep sonuç ilişkisi içinde değerlendirmeye çalıştık. Süfyânî-Emevî halifelerinin fetih siyasetlerini madde halinde sıralarken fetihlerin sonucunda devlet politikası olmasa da Arap ırkçılığının doğduğunu, Mevâlî (kırmızı)'nin Araplarla eşit haklara sahip olamaması sonucu gelecek dönem isyanlara sebep teşkil ettiğini müşahede ettik.

Fetihler her zaman kârlı netice doğurmamıştır. Bilhassa Bizans'a yapılan senelik yaz kış seferleri devletin maliyesini olumsuz etkilemiştir. Elde edilen ganimetler, fethedilen toprakların verimli kullanımı maliyenin yükünü hafifletmiştir.

KAYSERİ MİHRABLARI

Remzi AYDIN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAYCI

306 Sayfa, 2006

Bu çalışmada Kayseri merkezde yer alan 32 mihrap incelenmiştir. Ayrıca günümüze ulaşamayan yapılardan da kısaca söz edilmiştir.

Tezimizde yer alan mihraplar, 12. yy.dan 20. yy.a kadar olan geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Çalışmada 2'si Danişmendli, 10'u Selçuklu, 7'si Eretna, 13'ü Osmanlı dönemine ait mihrap; plan, malzeme-teknik, süsleme gibi unsurlar dikkate alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirmeler sonucunda, Selçuklu döneminde inşa edilen mihraplarda süslemenin daha yoğun olduğu, Eretna döneminde sadeleşmeye gidildiği, Osmanlı klâsik döneminde sadeliğin sürdürüldüğü, Osmanlı geç döneminde ise, yeni bir form kazandığı

görüldüğü anlaşılmıştır. Mihraplar genel itibarıyla aynı formlarda yapılmışken, Eretna dönemi mihraplarında farklı bir özellik olarak pencere uygulamaları dikkati çekmektedir.

Mihraplarda genellikle taş ve mermer asli malzeme olarak kullanılırken, Anadolu Selçuklu döneminde yoğun olarak karşımıza çıkan çini malzeme, Kayseri’de sadece Külük Camii mihrabında görülmektedir.

Araştırma kapsamında ele aldığımız mihrap örnekleri, ait oldukları dönem özelliklerini yansıtır. Örnekler genel itibarıyla değerlendirildiğinde, Kayseri’deki mihrapların gelişim çizgilerini izlemek mümkündür. Bu gelişim çizgisi, Anadolu’daki diğer örneklerle de paralellik göstermektedir.